

Veszprémi és Veszprém megyei céhpecsétnyomók

Magyarországon az ipari termelés túlnyomó része közel öt évszázadon keresztül a céhrendszer keretei között ment végbe. A céhes ipar története tehát a magyar gazdaság-, társadalom- és művelődéstörténet egyik jelentős területe. A magyarországi céhesipar történetét elsőnek Szádeczky Lajos foglalta össze a századfordulón.¹ Kezdeményezése nyomán a kilencszázados évek elején megjelent ugyan jónéhány dolgozat és tanulmány egyes magyarországi céhekről és a néprajztudomány is feldolgozott több ú. n. iparos kismesterséget, de a céhek gazdasági és társadalmi jelentőségével csak legújabbban kezdtek ismét behatóbban foglalkozni,² a tárgyi céhemlékek hallatlanul gazdag, óriási anyagának rendszeres számbavétele és publikálása — néhány elszórtan megjelent ismertetést leszámítva — még tulajdonképpen meg sem kezdődött.

Reizner János 1894-ben a Történelmi Társaságban az Esterházy család pápai levéltárában őrzött céhlevelek ismertetése során a következőket írja: „Már a XVI. század végén, illetőleg a XVII. században, de még a XVIII. század elején is a céhek hazánkban sokkal inkább el voltak terjedve, semmint gondolnók. Sokszor jelentéktelen kis helyeken is élénk iparüzés fejlődött ki... Devecserben és Pápán a céhek keletkezése sokkal régebb keltű és sokkal nagyobb számú, mint az Szádeczky munkájában kiténtette van.”³ Megállapítja, hogy a dunántúli céhek a Mária Terézia uralkodása előtti időben még nem voltak elnémetesedve, céhszabályaik legtöbbször magyarok, sőt nem egy céh egészben vagy részben nemes emberekből állott. Reizner ezeket a megállapításait főképp a Veszprém megyei céhekre vonatkozó hatalmas adattömegre alapozza. És valóban Veszprém megyében, Veszprémben, Pápán, Várpalotán, Nagyvázasnyon és Devecseren kívül még számos kisebb községben virágzott a céhes ipar. Veszprémben és Pápán 30—35, Devecserben 10—12, Nagyvázasnyban, Várpalotán, Peremartonban és Szentgálon is több mesterségnek működött céhszervezete. Különösen a textilipar volt kiterjedt és jelentős, amelynek súlyát jól érzékelteti a dunántúli csapócéhek 1744. évi Pápán tartott gyűlése, melyen a Veszprém megyei pápai, veszprémi, palotai és tapolcafői céheken kívül a fehérvári, tatai, szom-

bathelyi, egerszegi, tapolcai, kapócsi, győri és ozorai csapók is részt vettek. A megyének szinte minden nagyobb községében működött takácscéh. Bevilaqua-Borsody Béla Nagyvázasnyt egyenesen takácsvárosnak nevezi,⁴ és valóban joggal nevezhető az egész Veszprém megye is takács megyének.

Veszprém tehát egyike volt Magyarország legélénkebb céhes ipart űző megyéinek. A céhrendszer mély gyökereket eresztett itt nemcsak a városokban, hanem a kis mezővároskákban, sőt a falvakban is. Érthető tehát, hogy a megye igen gazdag népies elemekkel átszótt tárgyi céhemlékekben.

Ebből a gazdag anyagból most elsőnek a veszprémi és Veszprém megyei céhpecsétnyomókat ismertetjük, természetesen csak a történelmi Veszprém megye területéről, melyeknek nagyobbik részét a veszprémi Bakonyi Múzeum, kisebbik részét a budapesti Nemzeti Múzeum őrzi, néhány darab pedig a várpalotai helytörténeti múzeum gyűjteményében található.

A pecsétek használatát a gazdasági élet és ennek folyamánként a jogviszonyok bonyolultabbá válása hívta életre és terjesztette el. Így tehát a XIII. századtól kezdve az egyre jelentősebb gazdasági súllyal fellépő céhek is rendszeresen használják pecsétjeiket. A céhek pecséthasználata Nyugaton a XIV. században válik általánossá.⁵ Magyarországon a céhek kialakulása a XIV. század második felére esik, de általánosságban csak a XV. században terjednek el. Ennek megfelelően az első céhpecsétek is a XV. század második feléből származnak.

A céhpecsétek mindezideig — talán szerényebb kivitelük, nagy tömegük, vagy viszonylag újabb keletkezésük miatt — mostohagyermekai voltak a pecsétannak, nemcsak nálunk, Magyarországon, de külföldön is. A magyarországi céhpecsétekkel egyáltalán nem foglalkoztak. Kizárólag az ötvös céhpecsétet publikálták.⁶ A többi iparág egy-egy céhpecsétjéről csak elvétve jelent meg rövid ismertetés vagy reprodukció, az is még a múlt század végén, vagy a századfordulón. Csak legújabbban fordult feléjük néhány néprajzkutató érdeklődése.⁷ Pedig a céhpecsétek gazdaság-, nyelv-, technika-, viselet-, művészet- és helytörténeti, valamint nép-

rajzi, ikonográfiai és heraldikai jelentősége nyilvánvaló.

Sokszor egy-egy évszámmal ellátott céhpecsét az egyetlen fennmaradt tanujele annak, hogy valamelyik városban már abban az időben fejlett céhszervezet működött. A pecsétek köriratai — különösen a XVI—XVII. századi magyar köriratú pecséteken — érdekes nyelv- és helyesírástörténeti adatokat szolgáltatnak. A céhpecsétek tanulmányozása talán a technikatörténet vonatkozásában a legjelentősebb. A céhpecséteken ugyanis legtöbbször a kézműves mesterség legjellegzetesebb szerszámát, vagy termékét örökítették meg, és mivel a régi kézműipari szerszámokból — különösen a már rég kihalt szakmákban — természetben jóformán alig maradt fenn valami, a pecséteken megjelenített termelőeszközök képei szinte hézagpótlóak, különösen ha figyelembe vesszük, hogy a céhpecsétek szerszám-ábrázolásai szakszerűség szempontjából összehasonlíthatatlanul pontosabbak és megbízhatóbbak, mint az egyéb egykorú ábrázolások. A pecsétek gyakran munkája közben ábrázolták a mestert, ilyenkor a pecsét technikatörténeti jelentőségén túlmenően értékes viselettörténeti — és amennyiben a falusi emberek háziiparával rokon szakmáról van szó — figyelemre méltó néprajzi adalékokkal is szolgál. Több pecsét vésete és kompozíciója — különösen míg a pecsétmetszéssel az ötvösök foglalkoztak — művészi színvonalú. Jórésztükön a céh jelvényei címerpajzsba foglalva jelennek meg és így a közismert nemesi heraldika mellett a polgári heraldika egészen speciális fejezetét jelentik. Végül ikonográfiai szempontból is figyelemre méltóak, mert sok esetben a mesterség védőszentjét ábrázolják a megfelelő attributum kíséretében, vagy jellegzetes szimbolikus címerállatokat, vagy motívumokat.

A középkori Veszprém és Veszprém megye céheiről sem tárgyi emlékeink, sem írásos feljegyzéseink nem maradtak fenn. Egyetlen figyelemre méltó adat, hogy Veszprémben 1489-ben 8 mészárszék működött.⁸ Ebből hozzávetőlegesen következethetünk a mezőváros nagyságára és céhes iparának fejlettségére. A XVI. századból is mindössze a lakatoscéhről van adatunk, az is a század végéről,⁹

a többi céhre vonatkozó írásos és tárgyi emlékeink már mind a XVII. századból származnak. A többi Veszprém megyei céhről sincsenek korábbi adataink, kivéve a pápaiakat, amelyek közül több már a XVI. században működött.¹⁰ Veszprém és Veszprém megye középkorvégi (XV. sz. vége) gazdasági virágzásának emlékei szinte nyomtalanul tűntek el a törökharcaiban. Csak a XVII. század második felétől köszönt Veszprémre békésebb korszak. Így hát érthető, hogy a legrégebb fennmaradt céhpecsétek is a XVII. század derekáról valók, akárcsak Budán, ahol a középkori céhekről szólnak ugyan írásos emlékek, de 1686 előttől egyetlen céhpecsét sem maradt fenn.

Ismertetésre 75 céhpecsétnyomó leírása és bemutatása kerül. Közülük 42 Veszprém városából, 6 darab Palotáról, 4—4 darab Zircről, Nagyvázsonyból és Peremartonból, 3—3 darab Páparól és Szentgálról, 2—2 darab Devecserből és Szentkirályszabadjáról, 1—1 pedig Csesznekéről, Láziból, Herendről, Városlódról és Szilasbalhásról való. A 3 darab pápai pecsétnyomó elenyészően kevés a város híres, gazdag céhes iparához képest. Ezzel szemben a veszprémi 42 céhpecsétnyomó majdnem hiánytalanul képviseli az összes veszprémi kézműves céhet és mint ilyen ritka, teljes együttes, kiválóan alkalmas nemcsak Veszprém város régi kézműves iparának bemutatására, hanem híven tükrözi az egész magyarországi céhes ipar XVII—XVIII. és XIX. századi keresztmetszetét is. A céhpecséteket nagy szakmai csoportok (élelmezési ipar, bőripar, vas- és fémipar, textilipar, fa-, építő- és agyagipar,



179. kép. A veszprémi pékcéh pecsétnyomója 1779-ből
Abb. 179. Petschaft der Bäckerzunft von Veszprém aus dem Jahr 1779.



180. kép. A veszprémi pékcéh pecsét-nyomója (1779?)

Abb. 180. Petchaft der Bäckerzunft von Veszprém (1779?)

szolgáltató ipar) és azokon belül mesterségenként tárgyaljuk, igyekezve a pecsétek sokrétű és szerteágazó hazai és nemzetközi művelődéstörténeti vonatkozásait több oldalról megvilágítani.

1. *Élelmezési ipar.* A céhekbe szervezkedés leggyakrabban azokban az iparágakban történt meg, amelyek leghamarabb léptek ki a háziipar köréből és kezdtek gazdasági értelemben vett árut piacra termelni. Ez a fejlődés először azokon a területeken mutatkozott, ahol a szükségletek a leggyorsabban növekedtek, és ahol éppen ezért a konkurrencia is korán lépett fel. Ezek az iparágak elsősorban az élelmezési ipar területére esnek, mivel a városok mezőgazdasági jellegének visszaszorulása itt teremti meg leggyorsabban a szükségletek megnövekedését.¹¹ Az élelmezési ipar két alapiparága a sütő- és a húsipar, a pékek és a mészárosok mestersége. Nyugat-Európa első céhszervezeteit a pékek és a mészárosok állítják fel, az első magyarországi céhszerű alakulatokat is a mészárosoknál találjuk (Esztergom, Óbuda).¹² A Veszprémben 1489-ben fennálló 8 mészárszék is már feltehetően céhszervezet keretében működött. Az első legrégebbi céhpecsétek is ebből a két szakmából maradtak fenn, így a legelső ismert magyarországi céhpecsét is, a kaszai mészárosoké a XV. század közepéről, egyike igen kevés számú gótikus stílusú céhpecséteinknek.¹³

A veszprémi pékeknek két német köriratú pecsétjét ismerjük 1779-ből. Mindkettőn ötágú korona alatt ízléses barokk keretben a pékek ősi jelvénye,

a perec (Bretzel vagy Krinzel) foglal helyet, körülötte hosszúkás kenyér 2 gömbalakú kidudorodással (Timpenbrot!), piskótaalakú sütemény, császárszemle és kifli (179. és 180. kép). A perec, mint a legősibb nemzetközi pékjelvény már a XV. században megjelenik nálunk is egy budai pékmester töredékes sírkövén háromszögletű, gótikus pajzsba foglalva.¹⁴ A különböző formájú kenyerek és sütemények is megtalálhatók az európai pékcéhpecséteken, a veszprémiek császárszemlyéje viszont nem elterjedt alak a sütemények között, a kifli pedig kifejezetten magyarországi forma. Az 1912-ben publikált 360 európai pékcéhpecsét közül¹⁵ csak a magyarországiakon, a pozsonyin és a pestin látható, bár a hagyomány szerint bécsi eredetű, 1683-ból Wendler Péter bécsi pékmestertől származik és eredetileg a török félhold kigúnyolására készült.¹⁶ A magyarországi pékcéhpecséteken kétségtelenül gyakran szerepel. Ott látható a másik Veszprém megyei pékcéhpecséten, a zirciekén is. Ez a XVIII. század végéről való német köriratú pecsét a zirci pékek és molnárok közös pecsétje. Közepén primitív ábrázolásban a Madonna képe látható a holdsarló és a földgömb felett, feje fölött csillagkoszorúval, jobbán virággal, jobbra tőle a kifli és a kenyér, balra pedig a molnárok jelvénye, a malomkerék és a malomvas (181. kép). A bécsi pékek 1626. évi pecsétjén is a Madonna szerepel,¹⁷ a legtöbb magyarországi pékcéhpecséten is a Madonna egész vagy fél alakja látható a süteményeket ábrázoló pajzs fölött.

A zirci pecsét átvezet bennünket a pékek legközelebbi testvérparához, a molnármesterséghez. A molnárok egyrészt a pékekkel, másrészt az ácsok-



181. kép. A zirci pék-és molnárcéh pecsétnyomója (XVIII. sz. vége?)

Abb. 181. Petchaft der Bäcker- und Müllerzunft von Zirc (Ende des XVIII. Jhs?)



182. kép. A veszprémi
molnárcéh pecsétnyomója
(XVIII. sz. vége?)

Abb. 182. Petschaft der Müller-
zunft von Veszprém
(Ende des XVIII. Jhs?)

kal tartottak fenn közös céhszervezetet. A pékek szakmájával való rokonságuk nyilvánvaló, az ácsokkal való kapcsolatuk pedig onnan származik, hogy a molnár mesterség eredetileg nemcsak magát az őrlést és főképp nemcsak a gabonaőrlést jelentette, hanem a malomépitést is, elsősorban az azzal járó ácsmunkákat (molnár fejsze, faragó-molnár), sőt bizonyos kővágó munkát is, a malomkö időnkénti újravágását (malomcsákány). A malom elnevezés sem jelentett kizárólag gabonaőrlő berendezést, hanem malomnak hívtak minden olyan szerkezetet, amelynek kerekeit akár vízi, akár állati erő hajtotta.¹⁸

A nagymúltú és népes veszprémi molnárcéh magyar köriratú rézpecsétjén a pajzs négy mezejében malomkö és malomkerék mellett egymással keresztbe fektetett ácsszekerce és ácskötőfejsze, illetve ácsderékszög és körző látható (182. kép).

Mivel a molnároknak a mezőgazdasági lakosság igényeit kellett kielégíteniük, nagyrészüket nem a városokban, hanem szétszórva a falvakban telepedett meg és ezért gyakori a molnárcéhek között a megyei szervezkedés. Jó példa erre a Veszprém megyei molnárok 1708. évi pecsétnyomója, amely a „SIG (illum) MOLITOR (um) IN COMITATU VESPR (em)” köriratot viseli. Középen a molnárcéhek általánosságban használt jelvénye: a malomkerék (fogaskerék), fölötté az ú. n. malomvas (Mühl-

183. kép. Veszprém megyei
molnárcéh pecsétnyomója
1708-ból

Abb. 183. Petschaft der Müller-
zunft von Komitat Veszprém
aus dem J. 1708.



eisen, Obereisen,¹⁹ malomorsó, malomköguzsaly) (183. kép). Pontosan ugyanilyen a veszprémi „külső” molnárcéh 1836. évi ovális pecsétje, az előzőnek pontos megújítása (184. kép).

A veszprémi mészárosoknak 4 magyar köriratú pecsétjét ismerjük. Az első valószínűleg még a XVII. századból származik, a másik 3 az 1781-es évszámot viseli. A mészáros mesterséghez kezdetben valamennyi húsállat levágása hozzátartozott. Magyarországon azonban a mészáros szó főleg a szarvasmarhák levágásával foglalkozó mesterséget jelentette, a kisebb húsállatok, így elsősorban a sertések levágását még a városlakók is maguk végezhették, mert csak a XIX. század elején alakul ki a sertésvágók mestersége a hentesipar, melynek még latin neve is (penesticus: házból kikerülő, háztáji) arra utal, hogy otthon végzett falusi tevékenységből vált külön mesterséggé.²⁰

A mészáros mesterség legrégebb, ősi jelvénye a szembe néző ökörfej. Ez látható a „WESZPREMI MESZAROS KOMPANIA” 1781. évi rézpecsétjén (185. kép). A másik régi középkori, vallásos, szimbolikus mészáros jelvény, a Krisztust jelképező húsvéti bárány, az Isten báránya jelenik meg a céh XVII. századi egyszerű rézpecsétjén a kereszties zászlóval (186. kép). A kettő kombinációját mutatja



184. kép. A veszprémi külső molnárcéh pecsétnyomója 1836-ból

Abb. 184. Petschaft der äusseren Müllerzunft von Veszprém aus dem J. 1836.

egy másik nagyobb pecsétjük ugyancsak 1781-ből, amelyen kerekaltpú címerpajzsban szembe néző ökörfej szerepel, a pajzs fölött pedig a húsvéti bárány *187. kép*). A harmadik mészáros jelvényt, a keresztbe rakott mészáros taglót és tarjázó bárdot is magában foglalja a negyedik, rézlappal ellátott legnagyobb vaspecsétnyomójuk (*188. kép*).

2. **Bőripar.** A bőripar két legősibb formája a varga és szücs mesterség. Mindkettő egyesíti mind a bőrkikészítést, mind pedig a bőrfeldolgozás műveleteit, de míg a varga a lábbelikhez való sima bőrt készítette ki és egyszerű lábbeliket varrt, addig a szücs a felső ruházatkodásra szolgáló szőrrel borított bőrt tartósította és ezekből varrt ruházati cikkeket. A varga tehát eredetileg timár és lábbelikészítő volt egy személyben.²¹ Később a varga mesterség kettévál, a cserzővargákra, akik már csak a bőr kikészítésével foglalkoznak és a sarus vargákra, akik a lábbeliket varrják. Az előbbieket nevezik később timároknak, az utóbbiakból alakul ki a magyar vargák és német vargák iparága, más néven a csizmadiák és a cipészek szakmája. A timárok szakmája is tagolódik. A marhabőrök cserzésével az u. n. vöröstimárok (Rothgerber) foglalkoznak, míg a bárány és kecskebőr kikészítésével a fehérhimárok (Weissgerber) és ennek egyik speciális magyar változata az u. n. tobakipar. Egész

külön iparágként jelentkeznek a szíjgyártók és nyergesek szakmája, akik rendszerint közös céhszervezetben működnek a csiszárokkal és a hadi felszerelések előállítóival, az ij-, pajzs- és kopjagyártókkal, vagy a sarkantyút, zablát és kengyelt készítő lakatosokkal.

A Veszprém megyei bőripari céhpecsétek különösen szemléletesen és érdekesen mutatják be a magyarországi bőripar szervezetét, tagolódását és fejlődését a XVII. századtól a XIX. századig.

A legrégebb Veszprém megyei bőripari céhpecsétünk a nagyvázsonyi vargák (sutores) XVII. századbeli latin köriratú pecsétnyomója. Ezen közepén lábbelitalp, jobbra a bőr kiszabásához használt bárdszerű kés, az u. n. bicskia,²² balról sarló alakú fanyelű görbekés (timárkés), lent pedig a bőr puhítására, simítására használt, kifejezetten bőrkikészítő, tehát timárszerszám, a karhosszúságú, nyéllel ellátott, kifli alakú vas, az u. n. hónaljmanó.²³ A nagyvázsonyi varga céhpecsét tehát még világosan mutatja az egységes vargamesterséget, ahol a bőrkikészítés és lábbeli készítés egyaránt a mesterséghez tartozott (*189. kép*).

A másik varga céhpecsét a veszprémieké. Körirata 1706-os évszámot mutat, de még karéjos díszes keretének 4 kis négyszögletes kiugrásában az



185. kép. A veszprémi mészárosceh pecsétnyomója 1781-ből

Abb. 185. Petschaft der Metzgerzunft von Veszprém aus dem J. 1781.



186. kép. A veszprémi mészárosceh pecsét-nyomója

Abb. 186. Petschaft der Metzgerzunft von Veszprém

súlyozásával a céh magyar jellegét és az előállított lábbelik magyaros divatnak megfelelő formáit kívánták kidomborítani. És valóban, ezek a magyar vargák már csizmadiák voltak. A pecsét közepét ugyanis sarkatlan magyaros csizma foglalja el.

1646-os évszám olvasható ki, ami arra vall, hogy az 1706-ban készített pecsétnyomó a régebbi 1646-os megújítása, annak pontos másolata. A karélyos, mérműves keret még szinte készgót stíluselemek emlékét idézi, ami esetleg még régebbi eredetre utal. A pecsét közepén háromlábú széken magyaros öltözetben vargamester ül, kezében tüvel és fonállal. Körülötte varga szerszámok: a nagyvászonyival pontosan egyező fanyelű, sarlóalakú görbekés (tímárkés) és bárd alakú bicskia, valamint fanyelű, rövidélű, kerekítő kés, dikics,²⁴ másnéven kneip. (190. kép). Az alabárd alakú széles élű bicskia alakja, visszafelé hajló lándzsaszerű hegyes nyúlványával pontosan megegyezik a marosvásárhelyi vargák 1623. évi pecsétnyomóján²⁵ ábrázolt bicskiával és ugyanilyen látható a witzenhausenj vargák 1650 körüli céhpecsétjén is.²⁶ Ez tehát a XVII. században Európaszerte elterjedt forma.

A veszprémi vargák második pecsétje 1772-ből már érdekes változásokat tükröz. Először is már köriratának szövege is új elemeket tartalmaz. Az előző pecsét egyszerű „Veszprémi varga céh” megjelölése helyett a „Nemes veszprémi magyar varga céh” elnevezést használja, amiből egyrészt arra lehet következtetni, hogy a céh főleg nemes emberekből állott, vagy legalábbis a testület nemesi címet vindikált magának, másrészt a magyar jelző hang-

188. kép. A veszprémi mészárosceh pecsétnyomója 1781-ből

Abb. 188. Petschaft der Metzgerzunft von Veszprém aus dem J. 1781.



187. kép. A veszprémi mészárosceh nagyobbik pecsétnyomója 1781-ből

Abb. 187. Das größere Petschaft der Metzgerzunft von Veszprém aus dem J. 1781.

Jobbra tőle cipő (sar), balra ismeretlen tárgy, talán habda (bőrből való csöszzerű tok?), fölötté bicskia. Ezen a pecséten tehát hiába keressük már a bőrkikészítés szerszámait, a hónaljmarkót, vagy a sarló alakú tímárkést (191. kép). A vargame-





189. kép. A nagyvázsonyi
vargacéh pecsétnyomója
Abb. 189. Petschaft der Schuster-
zunft von Nagyvácszony

terség ugyanis a XVII. század folyamán — főleg a nagyobb városokban — szétvált cserző- és sarusvargák mesterségére, sőt a sarusvargákból magyarlakta helyeken magyar vargák, azaz csizmadiák (couthurnarli) lettek, németlakta helyeken pedig német vargák, azaz cipészek (Schuhmacher). A pecséten szereplő bicskia alakja is megváltozott az előző századi formákhoz képest. Ugyanez a leegyszerűsödött alakú bicskia látható a peremartoni, csajági és balatonfőkajári csizmadiák 1770-ből származó primitív vésetű céhpecsétjén is, magyaros csizma és a pecsét közepét kitöltő hatalmas musta társaságában (192. kép). Bár a pecsét körirata nem jelöli meg kifejezetten, hogy a pecsét a csizmadiáké, a musta, a bőr simítására szolgáló réz- vagy vasbunkó,²⁷ a legjellegzetesebb csizmadia szerszám világosan utal a csizmadiákra. Ugyancsak sarkatlan, magyaros csizmát ábrázol musta és bicskia között a várpalotai csizmadiák 1677. évi első pecsétje is szívalakú barokkos pajzsban, Ennek azonban csak papírfedelű lenyomata maradt ránk a palotai „Nemes czéhbeli Ifjúság” 1771-ben kelt ártikulusaira ráütve. A céh második, 1782-ből származó pecsétnyomóján bicskia, musta és alacsony csizmadia kerek szék (suszterszék) látható egymás alatt, az 1874. évi harmadik pecsétnyomójukon pedig sarkos csizma két

190. kép. A veszprémi vargacéh pecsétnyomója 1706-ból
Abb. 190. Petschaft der Schuster-
zunft von Veszprém
aus dem J. 1706.



babérág között (193. és 194. kép). Mind a három pecsét a várpalotai helytörténeti múzeumban van.

De a vargamesterség kisebb helyeken, mezővárosokban és falvakban még sokáig továbbra is egységes maradt és a bőrcserzés mellett a vargák készítették az összes lábbelit is, bocskort, csizmát, cipőt egyaránt. Erre példa a devcesteri vargák 1757. évi pecsétje, amelyen a fanyelű görbe timárkés és bicskia mellett magasszárú gombos cipő és sarkos hosszúszerű, térdén felülérő csizma is szerepel (195. kép).

Az egységes vargamesterségből kivált másik iparág a német vargák, vagyis cipészek mestersége. A német cipészek a csizmadiákkal ellentétben a németes divátnak megfelelő lábbeliket, a cipőket készítették. A veszprémi német cipészeknek két pecsétje maradt fenn 1752-től. Német jellegük mellett erős magyar vonatkozásaikkal érdemelnek különös figyelmet. Mindkettőben barokk koronás, sarkantyús csizmás (!!) magyaros öltözetű, palástos királyi alak áll, jobbján virággal, vagy jogarral. (Mind a valószínűség szerint Szent István király.) Köriratuk kifejezetten hangsúlyozza, hogy német cipészek céhéről van szó, de a kisebbik pecsét köriratát egészen szokatlan és meglepő módon fé-



191. kép. A veszprémi magyar vargacéh pecsétnyomója 1772-ből

Abb. 191. Petschaft der ungarischen Schusterzunft aus dem J. 1772.

lig magyar, félig német kevert nyelven vészték be és így hangzik: „VESZPREMI. TAICI. SCHUMACHER. CECH. PETSCHA.” A királyi alak baljában mindkét pecséten nehezen felismerhető, erősen rajzolt, felfelé kunkorodó orrú, középkori formájú, bőszarú (gótikus) sarú látható, alulról felfelé nyílvezzővel átlóve. A sarú szája fölött alig felismerhető nyitott korona rajzolata (195. és 197. kép). A koronával ékesített, nyílvezzővel átlótt, felfelé kunkorodó orrú sarú a XIV. század ősi jelvénye volt a cipészeknek Danzigtól le egészen Bécsig.²⁹ Ugyanezzel a motívummal díszített kis sárgaréz pecsétnyomót őriz a veszprémi Bakonyi Múzeum is, amely nyilván valamelyik német cipésmester pecsétnyomója lehetett.³⁰ Ugyanezt az emblémát találjuk a szépeességi Merény (Wagendrüssel) „schuster” céhének XVII. századi pecsétjén is.³¹

192. kép. A peremartoni, csajági és balatonfőkajári csizmadiacéh pecsétnyomója 1770-ből

Abb. 192. Petschaft der Schuhmacherzunft von Peremarton, Csajág und Balatonfőkajár, aus dem J. 1770.



cher) pecsétje német köriratú, rajta többek között Szent István alakja és a hegyesorrú, nyíllal átlótt sarú, hasonlóan a veszprémiek 1753-as pecsétjéhez. A csizmadiák pecsétje viszont magyarnyelvű köriratot mutat, különféle csizmadia szerszámokkal. A három pecsét egy időpontban, egy városban, három féle nyelven érdekesen világítja meg a bőr és a bőrfeldolgozó ipar specializálódását.²²

193. kép. A várpalotai csizmadiacéh pecsétnyomója 1782-ből

Abb. 193. Petschaft der Schuhmacherzunft von Várpalota aus dem J. 1782.



194. kép. A várpalotai csizmadia ipar-
testület pecsétnyomója 1874-ből

Abb. 193. Petschaft der Schuh-
macherinnung von Várpalota
aus dem J. 1874.

illetve csizma- és papucsszattyánt készítettek. A ki-
készítés technikája eltért a timárokétól, mivel pác-
léül kutyatrágyát, cserzőanyagul pedig szömörécét
használtak.³⁴ A veszprémi tobakok 1693-ból szá-
rmazó két érdekes pecsétjén a céh védőszentjének,
Szent Imrénének az alakja látható, koronásan, palás-
tosan, baljában három virágszállal. Jobbra tőle az

De a német cipészek pecsétjein sem mindig
ugyanaz az embléma szerepel. A zirci cipészek
1776-ból származó egyik pecsétjén széles felhajtású,
hosszúszárú, térden felülérő sarkantyús csizma, a
másikon két, háromlábú széken ülő mester primi-
tív rajzolatú alakja között hatalmas félmagas sar-
kú, németes formájú cipő (198. és 199. kép) látható.

A veszprémi timároknak két pecsétje maradt
fenn a XIX. századból. Az 1845. évin az ötágú ko-
rona alatt függőlegesen elhelyezett, fent vízszintes,
lent függőleges fanyéllal ellátott timárfaragókés
(börgyalu) látható, melyet a bőr vékonyítására
használtak. Mögötte keresztbe rakva két kétnyelvű,
enyhén hajlított szinelő, vagy husoló kés.³³ Alatta
a csertölgy kérgéből főzött cserlő befogadására
szolgáló cserzőkád, jobbról-balról pedig egy-egy
ágaskodó orozslán (200. kép). A másik pecsétjük
ugyanilyen, cserzőkád nélkül (201. kép). A ma-
gyarországi timárcéheknek, különösen a XIX. szá-
zadban, ez volt az általánosan használt emblé-
mája.

A fehérhimárság speciális magyar válfaja volt a
tobakok mestersége. A tobakok kizárólag kecske-
vagy birkabőrt dolgoztak fel és abból kordovánt,

196. kép. A veszprémi német
cipészceh pecsétnyomója 1753-ból
Abb. 196. Petschaft der deutschen
Schuhmacherzunft von Veszprém
aus dem J. 1753.



195. kép. A deve-
cseri vargacéh
pecsétnyomója
1757-ből

Abb. 195. Pet-
schaft der
Schusterzunft
von Devescer
aus dem J. 1757.

ügynevezett szümulőbak, fordított V alakú lábbal
ellátott fagerenda, balra kutyatrágya gyűjtésére
szolgáló rocska, lent ismeretlen vízszintesen elhe-
lyezett rúd alakú szerszám, a nagyobbikon ezen kí-





197. kép. A veszprémi német cipészceh kisebbik pecsétnyomója 1757-ből
Abb. 197. Das kleinere Petschaft der deutschen Schuhmacherzunft von Veszprém aus dem J. 1757.

vül kétynyelű husulókés és egy másik, ismeretlen tobakszerszám (202. és 203. kép).

A szűcscehek jelvényeinek főmotívuma, legfőbb munkatárgyuk képe az állatprém. Ez a legrégebb idők óta használt heraldikai ábrázolások egyike. A veszprémi szűcsök 1652. évi magyar köriratú pecsétjén kerekaltpú cartouche-pajzs látható, stilizált prémbefonattal, mögötte mint címertartó, kiterjesztett szárnyú angyal (204. kép). Ugyanilyen motívumokat mutat a pápai szűcsök XVII. századból való ezüst pecsétnyomója is (205. kép). A veszprémiék kisebb pecsétnyomóján szintén angyal látható, de nem pajzsot, hanem pajzsalakúian redőzött prémdarabot tart maga előtt. Ezen a pecséten is 1652-es évszám látható, de a nyomtatott betűk után következő évszám kurzív számjegyei és a pecsét metszése újabb keletkezésre mutat. Ennek a feltevésnek azonban ellentmond a kiterjesztett szárnyú meztelen angyal kifejezetten renaissance stílusa (206. kép). A magyarországi szűcscehek pecsétjei közül igen sokon találkozunk a kiterjesztett szárnyú angyallal, mint pajzstartóval, így többek között a kolozsváriak 1566. évi,³⁵ a jolsvaiak 1628. évi,³⁶ a németlipcseiek 1655. évi³⁷ és a körmöcbányaiak szintén XVII. századbeli³⁸ pecsétjein. A pajzs mögöl előbukkanó kiterjesztett szárnyú meztelen pajzstartó angyal kifejezetten renaissance motívum és főleg a felvidéki város- és céhcímereknél találkozhatunk vele sűrűn, végig az

egész XVII. századon keresztül, mint a felsőmagyarországi későrenaissance jellegzetes díszítőelemeinek egyik hírmondójával. A veszprémi szűcsök harmadik pecsétje a legénycéhé volt. Az előző pecsétéhez hasonlóan prémdarab látható rajta, de ezt már nem angyal, hanem a kor stílusának megfelelően két egymással szembe fordult ágaskodó oroszlán tartja (207. kép). Hasonló ehhez a nagyvásonyi szűcsceh XIX. század elejéről származó pecsétje, azzal a különbséggel, hogy a kifeszített prém alatt a két oroszlán lábai között két szál virág is látható (208. kép).

A szíjgyártók mestersége már átmenetet jelent a vas- és fémipar felé, ezért pecsétjeiket ott tárgyaljuk.

3. Vas- és fémipar. A vas- és fémipari céhek a hajdan egységes vasművességéből (ferrifabri), azaz a kovácsiparból (fabri) fejlődtek ki. Legkorábban a lakatosok és a fegyvercsiszárok mestersége különült el. A kovácsipar egy része inkább a lópatkolásra és kocsivasalásra szorítkozik, más része a mező- és erdőgazdasági szerszámokat (ásó, kapa, kasza, sarló, fejsze) gyártotta (szerkovácsok). A lakatosipar is tagolódik pléhművességre, tisztított-



198. kép. A zirci cipészceh pecsétnyomója 1776-ból
Abb. 198. Petschaft der Schuhmacherzunft von Zirc aus dem J. 1776.



199. kép. A zirci cipészceh
pecsétnyomója 1776-ból

Abb. 199. Petschaft der Schuh-
macherzunft von Zirc
aus dem J. 1776.

mívességre és ónas-, vagy fejmívességre.³⁹ A pléhmívesek, az igazi lakatgyártók a lakatokat és pléheket (zárakat) készítenek, a tisztítottmívesek a szekercéket és csákányokat, s így az ő tevékenységük maradt legközelebb a kovácsokéhoz, az ónas- vagy fejmívesek pedig a zablákat, kengyeleket, buzogányokat és sarkantyúkat gyártják, sőt a sarkantyúkészítés itt-ott még ezen belül is különvált. Gyártmányaik természeténél fogva gyakran vannak egy céhben a csiszárokkal, akik a kardokat és egyéb fegyvereket készítették és hajdan a pajzs-, kopja- és íjgyártókkal, valamint a szíjgyártókkal és a nyergesekkel folytatták közösen mesterségüket és így a hadi felszerelési ipar sok helyen egységes céhszervezet keretében működött. Később az órasok és puskamívesek szakmája is felbukkan, rendszeresen a lakatosokkal közös céhszervezetben. A fémipar köréből a rézmívesek (üstkovácsok), az ónedénygyártók és az aranymívesek (ötvösök) szakmája emelkedik ki.

A veszprémi kovácscehnek két magyarnyelvű pecsétje maradt fenn, az egyik 1756-ból, a másik, a kisebbik pedig 1789-ből. A nagyobbikon díszes kör alakú cartouche-pajzsban, a kisebbikben szabadon, jobbról nyitottszájú patkoló fogó alatt szög-húzó patkoló kalapács patametszővel keresztbe téve, balra pedig struccmadár alakja, csőrében lópatkóval (209. és 210. kép). A patkófogó, patkolókalapács és patametsző formái lényegében azonosak a patkoló kovács kisiparosok által mai napig használt hagyományos patkoló szerszámok formáival. A strucc alakja, csőrében patkóval, a kovácsipar szimbolikus címerképe. Főleg magyarországi

céhpecsétteken fordul elő, többek között a szegediek 1821. évi⁴⁰ és a Sopron megyei harkaiak 1839. évi⁴¹ pecsétjén is. Grenser munkájában a német nyelvterület kovácscehjelvényei között egyáltalán nem említi, pedig a patkót tartó strucc képe már 1298-ban megjelenik a stájerországi Leoben város pe-



200. kép. A veszprémi
timárcéh
pecsétnyomója
1845-ből

Abb. 200. Pet-
schaft der Lederer-
zunft von Veszprém
aus dem
J. 1845.

csétjén.⁴² amely város tudvalevően a stájerországi ősi vasipar gócpontja volt, sőt az ugyancsak stájerországi Grác 1609-ből származó kovácsceh pecsétjén is.⁴³ A strucc szimbólum magyarázata az, hogy a középkori hiedelem szerint a strucc a vasat is



201. kép. A veszprémi timárcéh
pecsétnyomója
a XIX. század
közepéről

Abb. 201.
Petschaft der
Ledererzunft
von Veszprém
aus der Mitte
des XIX. Js.



202. kép. A veszprémi tobakcéh pecsétnyomója 1693-ból

Abb. 202. Petchschaft der Lohrgerberzunft von Veszprém aus dem J. 1693.

megeszi, sőt megemészti, olyan kitartóan fut, mint a ló és minden szenvedést eltűr. Így a kitartás és a türelem szimbóluma lett.⁴⁴ Ezért adtak patkót a strucc csőrébe és ezen keresztül került vonatko-



203. kép. A veszprémi tobakcéh pecsétnyomója 1693-ból

Abb. 203. Petchschaft der Lohrgerberzunft von Veszprém aus dem J. 1693.

zásba a vasművességgel és mindennel, aminek a vassal bármiféle kapcsolata van. Külön érdekessége ennek a címermotívumnak az a másik magyar vonatkozása, hogy a csőrében patkót tartó struccfej

204. kép. A veszprémi szücs-céh pecsétnyomója 1652-ből
Abb. 204. Petchschaft der Kürschnerzunft von Veszprém aus dem J. 1652.

az Anjou uralkodók rendszeresen használt sisakdíszje volt, és mint ilyen, sokáig a magyar államcímernek is részét jelentette.⁴⁵

A veszprémi lakatosok első pecsétnyomója nem maradt fenn, de ismerjük egy papírfedésű lenyomatát 1692-ből, azon a latin és magyar nyelven kiállított okiraton, amellyel a veszprémi lakatosok artikulusaikat a fehérváriaknak átadták. A latin nyelvű cégpecsét köriratában csak a lakatosmesterséget említi („serariorum”), de a díszes barokk címerpajzs ábrái arról tanúskodnak, hogy a céh keretében fejművesek és puskaművesek is tevékenykedtek. A pajzs közepén buzogány áll, mintegy kettéhasítva azt; jobbra két keresztbe rakott pisztoly, balra két kulcs, alul háromszög alakú lakat, a szerszámok között 1676-os évszám.⁴⁶ A pecsét majdnem szakasztott mása a szombathelyiek 1662-ből fennmaradt, ugyancsak latin köriratú pecsétnyomójának.⁴⁷ Második pecsétjük 1776-ból már német nyelvű és körirata is pontosan jelzi az egy céhben egyesített mesterségek neveit: lakatos, órás, puskaműves és sarkantyús. Az ovális pecsét ábrái is a felsorolt mesterségeket képviselik: fent óra, lent sarkantyú, középen egymással keresztbe rakott kulcs és puska (211. kép). Veszprémén kívül Nagyvásonyban is fejlett lakatosipar működött már a XVII. században. Pecsétnyomójuk azonban sajnos, nem maradt fenn.⁴⁸

A veszprémi csiszárok a szíjgyártókkal és nyergesekkel voltak közös céhben. 1722. évi nagy pecsétjük gazdag indadíszítés között három ovális cartouche pajzsot ábrázol, az egyikben nyereg, a másikban szíjból készült kötőfék, a harmadikban két egymással keresztbe rakott kard (212. kép).





205. kép. A pápai szücsceh
pecsétnyomója

Abb. 205. Petschaft
der Kürschnerzunft
von Pápa

A veszprémi szíjgyártó legényceh primitív rajzolatú
pecsétjén két ágaskodó oroszlán tartja ötágú ko-
rona alatt a kötőféket (1840. 213. kép).

Kisebb helyeken egy céhben találjuk az összes
vasipari szakmákat a szíjgyártókkal. Ilyen a pere-



207. kép. A veszprémi(?)
szücs legényceh
pecsétnyomója

Abb. 207. Petschaft
der Kürschner-
gesellenzunft
von Veszprém(?)



206. kép. A vesz-
prémi szücsceh
pecsétnyomója
1652-ből

Abb. 206. Petschaft
der Kürschnerzunft
von Veszprém
aus dem J. 1652.

martoni kovács, lakatos, csiszár és szíjgyártó céh
1699-ből való kiemelkedően szép, nagy réz pecsét-
nyomója. A latin köriratú pecsét hatalmas kerek
pecsétmezejében szabadon lebegve sűrűn egymás
mellett, ízléses elrendezésben láthatjuk a mester-
ségek legjellegzetesebb szerszámain és termékeit.
A kovácsokat a díszes patkolókalapács, három
patkószeg, egy széles lópatkó és a patametsző kép-
viseli. A lakatosipar nagy kosáralakú függőlakattal,
kulccsal, fúróval és díszes ajtóvasalással szerep-
el. A csiszárok mesterségét két egymással ke-

és legérdekesebb példája annak, hogy egy-egy céh-
pecsét milyen művészien és szemléletesen tudja
magába sűríteni korának kultúrhisztóriai emlékeit
(214. kép).

A pecsét kompozíciója és kivitele erősen emlé-
keztet a győri szíjgyártók, lakatosok, csiszárok és
nyergesek 1613. évi érdekes, díszes pecsétnyomó-
jára,⁴⁹ amelyen ugyancsak szablya, íj, kopja és hu-
szár tárcsapajzs látható nyereg és kötőfék társasá-
gában. Ez a két pecsét híven megőrökíti a XVII.



208. kép. A nagy-
vázsonyi szücsceh
pecsétnyomója

Abb. 208. Petschaft
der Kürschnerzunft
von Nagyvázsöny



209. kép. A veszprémi kovácscéh
pecsétnyomója 1756-ból
Abb. 209. Petschaft der Schmiedezunft
von Veszprém aus dem J. 1756.

A gyapjútakácsok, másnéven gyapjúművesek (lanifices), posztókészítők (Tuchmacher), szűrvégszövőök, vagy szűrcsapók a felső ruházat céljára szolgáló sima szűrposztót, szűrvéget, az abaposztót készítettek és a gyapjúmosás, csapás, tépés, fonás és szövés műveletei után a kallás segítségével (posztóabárolás) adták meg a posztó, illetve szűrveg sűrű, szinte vízhatlan tartós minőségét. A csapók által

századbeli dunántúli lovaskatonára teljes hadi felszerelését és fegyverzetét. Ugyancsak érdekes a palotai kovácsok, szíjgyártók és csiszárok 1725. évi pecsétnyomója, amelyen patkolókalapács, patkó és patkolófogó fölött két zászlócskával díszített hegyes sisakú vártorony látható, valószínűleg Palota primitív, jelképes ábrázolása. A tornyok között keresztmarkolatú, görbe szablya és két egymással keresztbe rakott díszes kulcs. A kulcsok a köriratban nem jelzett lakatosokat képviselik, de a köriratban szereplő szíjgyártókra az ábrán semmi sem utal (215. kép).

A deveceéri kovácsok és szíjgyártók 1826. évi pecsétjén a patkó és patamező alatt a kötőfék jelzi a szíjgyártókat, a két egymással keresztbe rakott görbe szablya és a hatalmas gombostű pedig arra utal, hogy a céh keretében csiszárok és tűkészítők is tevékenykedtek (216. kép).

A fémműves szakmákból nem maradt fenn Veszprém megyei céhpecsét, még az ötvösöké sem, akiknek pedig már a XVII. század elején virágzó céhe volt Pápán, veszprémi működésükről pedig a XVIII. századvégi itteni városi levéltári adatok is jól tájékoztatnak.

4. *Textilipar.* A textilipar két alapvető mestersége a gyapjútakácsok és a lentakácsok iparága.

211. kép. A veszprémi német lakatos-, órás-,
fegyverkovácscéh pecsétnyomója 1776-ból
Abb. 211. Petschaft der deutschen Schlosser-,
Uhrmacher- und Waffenschmiedezunft
von Veszprém aus dem J. 1776.



210. kép. A veszprémi kovácscéh
pecsétnyomója
1789-ből
Abb. 210. Petschaft
der Schmiedezunft
von Veszprém
aus dem J. 1789.

készített posztó további finomításával külön mesterség foglalkozott, a nyirők mestersége. A nyirők végezték a posztó csinozását, azaz borotválását, kefélését, a takácsmácsonya útján történő felborzo-





212. kép. A veszprémi szíjgyártó-, nyereggyártó- és csiszárcéh pecsétnyomója 1727-ből

Abb. 212. Petschaft der Riemer-, Sattler- und Schwertfegerzunft von Veszprém aus dem J. 1727.

lását és végül ollóval való simára nyírását.⁵⁰ Mesterségük legtöbbször egybefolyik a szabókéval, akik a posztóból a felső ruhákat szabták és varrták és akik közül a XVIII. és XIX. század fordulóján a speciális szűrszabó céhek váltak ki. Technikájában a csapók mesterségével rokon a süveggyártók, illetve kalaposok szakmája.

A textilipar másik alapvető ága, a lentakácsság, főleg az alsóruházat és az ágyneműk vásznait szötte. Speciális magyar textiliparág volt a gombkötők mestersége, amely a magyar ruhaviselet passzományait készítette. Ezzel szemben a német öltözködési divatot szolgálta a harisnyakötők (kapcások) iparága. Végül a kötélverők, szita-, kefekötők és kelmefestők mestersége egészíti ki a céhes textil és textildolgozóipar szakmáinak sorozatát.

Veszprém megye fejlett textiliparának megfe-



213. kép. A veszprémi szíjgyártó legénycéh pecsétnyomója 1840-ből

Abb. 213. Petschaft der Rimergesellenzunft von Veszprém aus dem J. 1840.

lően a fennmaradt pecsétnyomók nagy része is a textiliparból való.

1744-ből négy csapócéh működéséről tudunk a megyében, a pápai, veszprémi, tapolcafői és palotai csapókéről.⁵¹ A pápaiak 1634-es évszámot viselő latin köriratú nyomója nem maradt meg.⁵² Ezzel szemben a veszprémieknek két pecsétnyomóját őrzi a Bakonyi Múzeum. Az egyik 1675-ből való, a má-



214. kép. A peremartoni egyesült kovács-, lakatos-, csiszár- és szíjgyártócéh pecsétje 1699-ből

Abb. 214. Petschaft der vereinigten Schmiede-, Schlosser- und Schwertfegerzunft von Peremarton aus dem J. 1699.

sik 1727-ből, sőt a múzeumban még egy veszprémi csapócéhpecsét rajza található, amely valószínűleg még előbből származik. Körirata: „WESZPREMI CSAPOCEP.” Ovális mezejében jobb oldalt egy függőleges ifa, baloldalt pedig egy körömpő látható, alul, felül egy-egy kis kampó.⁵³ A pecsét egész kompozíciója meglepően egyezik az első ismert magyar csapó céhpecsétével, a debreceni csapók 1529-ben készült ezüst nyomójának kompozíciójával.⁵⁴ Az 1675-ös veszprémi csapó céhpecséten ugyancsak ifa látható, mégpedig két darab egymással X-alakban keresztbe fektetve, alatta nyeles



215. kép. A várpalotai kovács-, szíjgyártó- és csiszárcéh pecsétnyomója 1725-ből

Abb. 215. Petschaft der Schmiede-, Riemer- und Schwertfegezunft von Várpalota aus dem J. 1725.

lálható a „Wollschläger” elnevezés (pl. a budai jogkönyvben),⁵⁵ sőt az olaszban is használatos a „battitori di lana”⁵⁶ kifejezés, de a csapó szónak az egész posztókészítő iparra vonatkoztatott jelentés-átvittele, illetve kiszélesítése elsősorban a magyar nyelvhasználatban általános.

A csapás művelete a lenyirt és kimosott, egymáshoz tapadt, összegubancolódott csapzott gyapjú szétfoszlatását jelenti. Erre szolgál a speciális csapó készülék, az úgynevezett ifa. Rozsnyón ilfa néven maradt fenn,⁵⁷ a rokon nemezkészítő kalapos ipar-

körömpő, nyéllal felfelé, jobbról, balról két különböző alakú kampó. Ugyancsak két, hasával kifelé fordított, egymással keresztbe fektetett ifát ábrázol az 1727. évi pecsétjük is, fenn nyelével lefelé álló körömpővel, jobbról, balról egy-egy csapófával, díszes barokk címerpajzsban (217. és 218. kép). A csapó céhpecsétetek az abaposztógyártás, a szűr-csapás ősi technikájából a csapás műveletét ragadták ki az ifa ábrázolásával. A gyapjúművesség technikájának ugyanis egyik jellegzetes ősi művelete a csapás. A posztókészítők (Tuchmacher) magyar elnevezése is ennek a műveletnek a kidomborításából ered, bár a német nyelvben is megta-



217. kép. A veszprémi csapócéh pecsétnyomója 1672-ből

Abb. 217. Petschaft der Walkerzunft von Veszprém aus dem J. 1672.



ban pedig a németes fapógna⁵⁸ néven. Német elnevezése Wollbogen, vagy Fachbogen, francia neve Parchet des foulons. Eredeti magyar neve nyilván az íjfa volt, mert hiszen maga a szerszám kb. két méter hosszú rugalmas fából készült íjszerű szerkezet, amelyet ideggel, húrral, vagy dróttal feszítettek ki. A csapzott gyapjút a mester ráteríti az

216. kép. A devecseri kovács- és szíjgyártó-céh pecsétnyomója 1829-ből

Abb. 216. Petschaft der Schmiede und Riemerzunft von Devecser aus dem J. 1829.



218. kép. A veszprémi csapócéh
pecsétnyomója 1727-ből

Abb. 218. Petschaft der Walkerzunft
von Veszprém aus dem J. 1727.

ifa húrjára, az íjat a lábával egy földbevert tönkhöz szorítja, a drótot megfeszíti, majd elpendíti, a gyapjúcsomót, tehát belelővi a levegőbe, azt a levegő ellenállása szétfoszlatja, a szétfoszlott szálak pedig már könnyen bontható laza tömegben hullanak le a földre. A veszprémi Bakonyi Múzeumban Nagy László kutatásai alapján több fénykép illusztrálja az így ifával dolgozó keleti posztótakácsokat (török, cseremis, kínai).⁵⁹ Bartha Károly és Luby Margit leírása szerint az ifát, illetve fakpógnát az összeállott, vattás gyapjúcsomókkal telerakott asztal fölé akasztották, úgy, hogy a fa és a húr vízszintesen állott és a mester jobb kezével a keményfából készült kis kampóval rángatja az ideget, míg bal kezével úgy forgatja a készüléket, hogy az ideg csapása a gyapjúra essék. Ez a keményfa kampó az úgynevezett csapófa, amit Luby slakholc-nak (a német Schlagholz-ból), Bartha pedig szlahors-nak ismer (Rozsnyó). Alakja különböző. Az 1675-ös veszprémi pecséten kis kampóalakú fadarab, az 1727. évin már kis félgömbölyű fejű gombaalakú, a debreceniek 1529. évi pecsétjén pedig fakalapács formájú.⁶⁰



219. kép. A veszprémi(?) takácscéh
pecsétnyomója 1644-ből

Abb. 219. Petschaft
der Weberzunft von Veszprém(?)
aus dem J. 1644.

A csapópecségeken szereplő másik szerszám, az úgynevezett körömpő (Krempel), gyapjúkártolásra szolgáló nyeles fatábla, bőrlappal behúzva, amelybe bele vannak fűzve az úgynevezett körömpőfogak.⁶¹

Az ifa ősi elterjedtségét mutatja, hogy nemcsak Keleten, de Nyugaton is már nagyon régen ismerték és alkalmazták. Már egy XIV. századi céhpecséten, a flandriai Bruges posztócsapóinak (Wollschläger) pecsétjén is látható egy szánkó formájú rajzolat, amelyet a pecsétet ismertető Seyler⁶²



220. kép. A peremartoni takácscéh
pecsétnyomója
1764-ből

Abb. 220. Petschaft
der Weberzunft
von Peremarton
aus dem J. 1764.

nem ismert fel, pedig minden kétséget kizáróan megállapítható, hogy az kifejezetten ifja ábrázolás. Ezt követően sorra majdnem minden európai posztócsapó (Tuchmacher, fullo, foulon) céh pecsétjén megjelenik a csapófa, a körömpő és a juhnyíró olló alakjára emlékeztető speciális posztónyíró olló (francia neve: forces⁶³) társaságában. Ilyen összeállítású pl. a soproni csapók 1627. évi pecsétje is.⁶⁴

A magyarországi csapó céhpecsétek közül az



221. kép. A nagyvázasonyi takácscseh pecsétnyomója 1693-ból

Abb. 221. Petschaft der Weberzunft von Nagyvázasony aus dem J. 1693.

említett 1529. évi debrecenin és 1627. évi sopronin kívül a győriek 1669.⁶⁵ és 1719. évi,⁶⁶ a tatai,⁶⁷ kaposi⁶⁸ és temesvári⁶⁹ csapó cégpecsétéken itt-ott látható. Természetben a veszprémi Bakonyi Múzeum, a debreceni Déri Múzeum őriz íjfákat és Rozsnyóról is ismeretes egy eredetiben fennmaradt íjfa.

Az ífa ősi, széleskörű elterjedtségére legjellemzőbb, hogy már a középkorban bevonult a keresztény ikonográfiába. Szent Severust, aki eredetileg gyapjúszővő mester volt Ravennában és aki ezért a takácsok, posztókészítők és kalaposok védőszentje lett, gyakran ábrázolták íjával, mint pl. a rott-

weili, wiesmari és erfurti templomok Szent Severus szobor ábrázolásain.⁷⁰ Ugyancsak az íjfa lett az ifjabb Szent Jakab ikonográfiai attribútuma, akit a legenda szerint egy csapó mester ütött agyon kalózó bunkójával. A középkor vége felé különösen Németországban terjedt el Szent Jakab ilyen ábrázolása.⁷¹ Egyik legszebb példája ennek a bajorországi Blütenburg apostolsorozatának XV. századbeli íjfás Szent Jakab faszobra.⁷²



223. kép. A szentgáli takácscseh pecsétnyomója 1797-ből

Abb. 223. Petschaft der Weberzunft von Szentgál aus dem J. 1797.



A Veszprém megyei takács cégpecsétnyomóknak egész sorát ismerjük. Legrégibb köztük, minden valószínűség szerint az a kezdetleges rézpecsétnyomó, amelynek „W.W. TAKATS TZE” köriratából arra lehet következtetni, hogy Veszprém város takácsaié volt. A kerek talpú egyszerű pajzsban vízszintesen elhelyezett egyenes, vaskos vetélőn galamb áll, csőrében lombos ággal, fölötte az évszám: 1644. Az évszámot könnyen 1844-nek is lehetne olvasni, de a W-betű használata, a vetélő formája, a pajzs és pecsét egész stílusa inkább a

222. kép. A várpalotai takácscseh pecsétnyomója 1699-ből

Abb. 222. Petschaft der Weberzunft von Várpalota aus dem J. 1699.



224. kép. A lázi takácscéh
pecsétnyomója 1826-ból

Abb. 224. Petschaft
der Weberzunft von Lazi
aus dem J. 1826.

XVII. század közepe mellett szól (219. kép). Ezt a feltevést megerősíti az is, hogy egy másik, 1764-ből fennmaradt takács céhpecsétnyomón ugyanazek a motívumok láthatók, de már tetszetősebb és díszesebb kivitelben. A pecsétmező közepén itt is vízszintesen elhelyezett vetélőt láthatunk, de ez a vetélő kecsesen hajlított, a rajta álló, csőrében zöld ágat tartó galamb alakja is formásabb és a kerek pecsétmezőt, mint díszítőelem öt virágszál tölti ki. Ez a pecsétnyomó a peremartoni takácsoké (220. kép). Évszámban a 6-os fordítva van vésvé, és így esetleg 9-esnek is olvasható, de ebben az esetben is jóval 1844 előtről származik és semmiképpen sem képzelhető el, hogy a veszprémi takácsok vetéltek át 1844-ben primitívebb formában a peremar-



225. kép. A városlődi takácscéh
pecsétnyomója 1755-ből

Abb. 225. Petschaft
der Weberzunft von Városlőd
aus dem J. 1755.

toniak céhjelvényét, hanem az a kézenfekvő, hogy a veszprémiek régi, 1644-es pecsétjének motívumai kerültek a XVIII. században a peremartoni céh pecsétjére. A csőrében olajágot tartó galamb több felvidéki szűscséh pecsétjében is megtalálható.⁷³ Szimbolikus összefüggései a takács és szűcs szakmával egyelőre kiderítetlenek.



226. kép. A szent-
királyszabadjai
takácscéh pecsét-
nyomója 1796-ból

Abb. 226. Petschaft
der Weberzunft
von Szent-
királyszabadja
aus dem J. 1796.

A másik XVII. századi takácscéhpecsét a nagyvázsonyiaké 1693-ból. A díszes latinnyelvű pecsétlőt egy évvel a szabadalomlevelük elnyerése után vésették. A vázsonyi takácscéh megvásárolta híres, jónévű céh volt és főcéhnek számított. Több Veszprém megyei község takácscéhé tartozott hozzá, mint leánycéh. A díszes levélfűzéses szegélyű pecsét két palmaág között három háromszög alakban összerakott vastag vetélőt ábrázol díszes koronával fedett kerek pajzsban (221. kép).



227. kép. A peremartoni takácscéh pecsétnyomója 1799-ből

Abb. 227. Petschaft der Weberzunft von Peremarton aus dem J. 1799.

Ugyanez a motívum, a háromszög alakban összerakott három takácsvetélő látható a harmadik, XVII. századbeli takácscéhpecséten, a palotai takácsok 1699. évi magyar köriratú vörösréz pecsétnyomóján is. A három vetélő között gömb alak látszik, feltehetően a vetélőbe vezetett fonál gombolyagja (222. kép). A három vetélő primitív ábrázolását találjuk a szentgáli takácscéh 1797. évi pecsétjén is, majd pedig a láziak 1826-os pecsétnyomóján, amelyre a szentgáliak egyenes, vaskos vetélőjével szemben három karcsú, hajlított vetélőt véstek (223. és 224. kép).

Végül ugyancsak a 3 háromszögben összerakott vetélő a főmotívuma a Veszprém megyei takácscéhpecsétnek harmadik típusának is, amelyeken a vetélőt a korona alatt két egymással szemben álló ágaskodó oroszlán tartja. Ilyen a városlódi takácsok 1755. évi hatalmas díszes pecsétnyomója, amelyen a háromszögben összerakott vetélők között még nyolcágú csillag is szerepel (225. kép), a szentkirályszabadjaiak 1796-os (226. kép) és a



peremartoniak második, 1799-ből származó igen szép vésetű pecsetlője, amelyen a díszes barokkos korona alatt ábrázolt embléma még három szál, földből kinövő virággal is kiegészül (227. kép). A pápai takácsok igen lapott, kis, ovális pecsétnyomóján ágaskodó oroszlán tart egy vetélőt. A pecsetlő valószínűleg még a XVII. század végéről való (228. kép). 1774-es évszámot visel a „cseszneki érdemes öreg takácscéh” fanyelű pecsétnyomója, de a nyomó kivitele a XIX. század közepére



229. kép. A cseszneki „öregtakács” céh pecsétnyomója 1774-ből

Abb. 229. Petschaft der „alten Weberzunft” von Csesznek aus dem J. 1774.

mutat. A két oroszlán által tartott ötágú koronás négyelt címerpajzsának csak az egyik mezejét tölti ki a három vetélő, a másik három mező már a kovácsok, szabók és esztergályosok jelvényeit mutatja. Ez a pecsét nyilván azt fejezi ki, hogy Cseszneken az 1774-ben alakult takácscéh volt a legrégebbi, az „öreg” céh és a többi iparág később ehhez a céhszervezethez csatlakozott (229. kép).

A szentgáli takácsok második pecsétje 1816-ból már közös a szabókkal. A vízszintesen elhelyezett vetélő alatt nyitott olló látható, a szabók közismert jelvénye (230. kép). 1706-ból maradt fenn a veszprémi szabók céhpecsétje. Közepén nyitott olló,

228. kép. A pápai takácscéh pecsétnyomója

Abb. 228. Petschaft der Weberzunft von Pápa



230. kép. A szentgáli takács- és szabócéh pecsétnyomója 1816-ból
Abb. 230. Petschaft der Weber- und Schneiderzunft von Szentgál aus dem J. 1816.

élei között hatalmas gombostű, jobbról görbényelű szabókés és egy hosszúkás szerszám, balról téglalakú szerszám, bizonyára vasaló. A nyitott olló mellett, amely a szabócéhek ősi általános jelvénye, jóval ritkábban találkozunk a szabókés ábrázolásával. A több mint negyven ismert magyarországi szabó céhpecsét közül csak a jászóbányaiak 1695. évi⁷⁴ és a lévaiak 1706-ból való⁷⁵ pecsétjén szerepel és a vasaló is csak néhány céhpecséten fordul elő (231. kép). 1829-es évszámot visel a veszprémi szabók másik pecsétnyomója, lapján régi formájú nyitott olló élei között gombostűvel (232. kép). Külön céhük volt Veszprémben a német szabóknak. 1768-ból származó német köriratú, kezdetleges vésetű pecsétjükön két oroszlán tartja a nyitott ollót, élei között a gombostűvel (233. kép). Ugyanilyen motívumú a szilasbalhási szabók 1839. évi pe-



231. kép. A veszprémi szabócéh pecsétnyomója 1706-ból
Abb. 231. Petschaft der Schneiderzunft von Veszprém aus der J. 1706.

csétje (234. kép) és a palotai szűrszabóké is 1832-ből (235. kép).

A ruházati ipar egyik jellegzetes, rég megszűnt, kifejezetten magyar ága volt a gombkötők mestersege. 1672-ből maradt fenn a veszprémi gombkötők magyar köriratú pecsétnyomója. Közepén kalpagba való kócsagbokrétát (tollforgót) tart egy kar. A naturalisztikus magyar heraldikai stílusnak egyik jel-



232. kép. A veszprémi szabócéh pecsétnyomója 1829-ből
Abb. 232. Petschaft der Schneiderzunft von Veszprém aus dem J. 1829.

legzetes megoldása ez, hisz a magyar nemesi címerekben is a legtöbb tárgyat könyöklő jobbkar kezében ábrázolják (kard, buzogány, zászló, búzakalász, virág stb.). A tollforgó két oldalán 3 gombos és 3 gomblyukkal ellátott zsinóros sújtás (paszomány) (236. kép). A másik Veszprém megyei gombkötő céh, a pápai pecsétjének csak a lenyomatát ismerjük arról az iratról, amellyel a pápaiak



233. kép. A veszprémi német szabócéh pecsétnyomója 1768-ból

Abb. 233. Petschaft der deutschen Schneiderzunft von Veszprém aus dem J. 1768.

szerszámokat mutatja a berliniek (Strump- und Barettmacher) 1740. évi pecsétje.⁷⁹ Magyarországról a veszprémin kívül mindössze egy harisnyakötő céhpecsétet ismerünk, egy ismeretlen városét 1804-ből, hasonló motívumokkal.⁸⁰

ártikulusaikat a székesfehérváriaknak 1698-ban átadták. A lenyomat pontosan ugyanazokat a motívumokat ábrázolja, mint amelyek a veszprémiek pecsétjén láthatók. A pecsétre véssett évszám 1618 (de olvasható 1648-nak vagy 1678-nak is.)⁷⁶

Ez az embléma a kizárólagosan magyar, speciális gombkötőmesterség ősi és általánosan elterjedt jelvénye. Első ábrázolása a samarjai gombkötők 1515-ből származó pecsétnyomójának dekoratív renaissance címerpajzsán látható,⁷⁷ és ugyanez az összeállítás szerepel végig a XVII—XVIII. századon keresztül egész az 1800-as évek elejéig az összes (20 darab) ismert gombkötőcéhpecséten, amelyeknek körirata, néhány latin nyelvű leszámítva, kizárólag magyar.

Ezzel szemben a németes divat mestersége volt a harisnyakötők, illetve kapcsók és kesztyűsök mestersége. 1781-ből maradt fenn veszprémi pecsétjük, bár 1794-ből Pápán is van tudomásunk „kapcakötő” céhről.⁷⁸ A német feliratú négyelt pajzsban harisnya (gyapjú kapca), háromágú csévetartó, a tricot szabásához használt különleges formájú olló és kesztyű látható (237. kép). Ugyancsak a termékeket és pontosan ugyanezeket a

235. kép. A várpalotai szűrszabócéh pecsétnyomója 1832-ből

Abb. 235. Petschaft der Filzmantel-schneiderzunft von Várpalota aus dem J. 1832.



234. kép. A mezőszilasi (szilasbalhási) szabócéh pecsétnyomója 1839-ből

Abb. 234. Petschaft der Schneiderzunft von Mezőszilas (Szilasbalhás) aus dem J. 1839.

A textilipari céhpecsétek sorát a veszprémi kötélverők, szita- és kefekötők pecsétje zárja le. A XIX. század közepéről való pecséten három egymás mellé állított pajzs közül a két szélsőn két különböző szita és kefe látható, a középsőn a kötélverők hagyományos emblémája: a „szívbeli kötélüket” jelképező szív mögött függőleges zsinagverő fogas





236. kép. A veszprémi gombkötőcéh pecsétnyomója 1672-ből

Abb. 236. Petschaft der Schnürmacherzunft von Veszprém aus dem J. 1672.

ábrázol (241. kép). A bognárok pecsétjei közül a szentkirályszabadjaiak nagyobbik pecsétjének csak a lenyomatát ismerjük.⁸¹ Benne bognárbárd alatt 8 küllős kerék és egyenes kétnyelű vonókés. Második, 1873-ból származó pecsétjük már a bognár ipartestületé: két ágaskodó oroszlán által tartott korona alatt kerék, az alatt pedig bognárbárd (242. kép). A veszprémi bognárok pecsétjének is

gereben és két egymással keresztbe rakott tekerőkampó (238. kép).

5. Fa-, építő- és agyagipar. A faipar legjellegzetesebb céhes szakmái az asztalosok, a kerékgyártók (bognárok) és a kádárok (pintérek) mesterségei voltak. Az esztergályosok finomabb faipari munkát végeztek. Az esztergályos mesterség speciális Veszprém megyei ága volt a híres csutorásipar. Az ácsok szakmája, akik helyenként a molnárokkal állottak közös céhszervezetben, már átnyúlik az építőipari szakmába, a kőműves, kőfaragó és tetőfedő szakmába. Az agyagipart a fazekasok képviselték.

A faipari céhpecséték közül legrégebb a veszprémi asztalosoké 1679-ből. A tetszetős kivitelű ovális cartouche pajzsban az asztalosmesterség hagyományos emblémája, a gyalu, derékszög és körző látható. 1772-ből származó másik réznyomójukon gyalu helyett párhuzammérő (vonómérő) szerepel, balra fent pedig gyalupadtartó (239. és 240. kép). A palotai asztalosok kezdetleges vésetű, 1834-ből való pecsétje szintén gyalut, derékszöveget és körzőt



238. kép. A veszprémi köteles-, szítás- és kefégyártócéh pecsétnyomója

Abb. 238. Petschaft der Seiler-, Siebmacher- und Bürstenbinderzunft von Veszprém



csak a lenyomata maradt fenn. Az 1713-as évszámot viselő magyar köriratú pecséten kerékagyfúró(?), két kerék és vonószek(?) ábrái alatt félkör alakú hajlított bognár vonókés és egy hatalmas bognárbárd rajzolatát lehet kivenni.⁸²

A veszprémi pintércéh rézpecsétnyomóján két oroszlán által tartott koronás címerpajzsban hordó fölött állítható, íves fakörző látható, jobbról kádárfabunkó, balról kádárszekerce(?). Az évszám nehezen kivehető, valószínűleg 1767 (243. kép).

1825-ös évszámot mutat a veszprémi esztergályosok német köriratú pecsétnyomója. Futár-, ló- és bástya sakkfigurák között esztergályos marokkör-

237. kép. A veszprémi kapcás- és kesztyűs-céh pecsétnyomója 1781-ből

Abb. 237. Petschaft der Strumpf- und Handschuhmacherzunft von Veszprém aus dem J. 1781.



239. kép. A veszprémi asztaloscéh pecsétnyomója 1697-ből

Abb. 239. Petschaft der Tischlerzunft von Veszprém aus dem J. 1697.

zű, szárai között fagolyóval; a golyó mögött esztergályos véső és kés egymással keresztbe fektetve (244. kép). Az esztergályosiparral rokon speciális Veszprém megyei faipari szakma volt a csutorások mestersége. A híres veszprémi csutorások készítették azokat a fakulacsokat is, amelyek egy időben a katonai felszerelés fontos tartozékai voltak.⁸³ 1750-ből származó, magyar köriratú pecsétjükön zárt hercegi koronával díszített barokkos pajzsban a jellegzetes fakulacs, a fából esztergált lapos csutora látható (245. kép).

Az ácscéhek pecsétjei közül a pápaiak 1722. évi pecsétje a legrégebb. Ovális címerpajzsában nyitott hegyes körző alatt, nyeles keresztfejsze és ácskapocs, keresztbe fektetve pedig áctisztító- és ácskötőfejsze helyezkedik el (246. kép). Hasonló ehhez a nagyvászsonyi fa- és építőipari céhek közös pecsétnyomója 1802-ből. Fent esztergályos körző fagolyóval, jobbra asztalos jelvény: gyalu, derékszög és körző, balra ácsjelvény: körző alatt keresztfejsze áctisztító fejszével és ácsszekercével, lent pedig a kőművesek szerszámai: vakoló kanál, kőműveskalapács és háromszög alakú mérőőn foglalnak helyet (247. kép). 1767-ből származik a veszprémi kőművesek, kőfaragók és ácsok két német köriratú pecsétnyomója. A kisebbik pecsét három mezőre osztott barokkos címerpajzsára kőfaragó kalapács és véső, vakoló kanál és kőműveskalapács, keresztfejsze és áctisztító fejsze van vésvé. Majdnem ugyanilyen a nagyobbik is, azzal a különbséggel,

hogy egy második kőfaragó vésővel, egy mérőléccel és egy ácsderékszöggel van kibővítvé és fölötte két glóriás szent alakja emelkedik ki. Az egyik Szent József, az ácsok védőszentje, kezében körzővel és három virágszállal, a másik (talán Szent Kilián?) kezében zarándokbottal és háromszögletű mérőőnnel (248. és 249. kép). Még részletesebben és szemléletesebben rögzíti az építőipari mesterségek szerzőségeit a zirci kőművesek, ácsok, kőfaragók és cserepezők négy mezőre osztott vas pecsétnyomója (250. kép).

A veszprémi fazekasok 1774. évi ovális pecsétjén díszes kétfülű cserép virágtartó edény látható három szál virággal (251. kép). Ehhez nagyon hasonló és nyilván a veszprémi pecsétjének mintájára készült a szentgáli fazekasoké is (252. kép). A két Veszprém megyei fazekas céhpecsét motívuma szokatlan a magyarországi fazekas céhpecséttek között, ahol három egészen más típus az uralkodó. Az egyik, a leggyakoribb, a paradicsomi almafa alatt Ádámot és Évát ábrázolja a kígyóval és ezzel a bibliai képpel utal arra, hogy az ember sárból, agyagból lett véve, akár a fazekasok műve, a cserépedény. A másik típus Szent Flóriánt ábrázolja, aki minden olyan mesterség védőszentje, amelynek a tűzzel vagy égéssel valamilyen kapcsa-

240. kép. A veszprémi asztaloscéh pecsétnyomója 1772-ből
Abb. 240. Petschaft der Tischlerzunft von Veszprém aus dem J. 1772.





241. kép. A várpalotai asztaloscéh pecsétnyomója 1834-ből

Abb. 241. Petschaft der Tischlerzunft von Várpalota aus dem J. 1834.

A hetvenöt pecsétnyomóból tizenöt darab származik a XVII. századból, főleg annak közepéről és végéről, negyvenegy darab a XVIII. századból való, ezek közül tíz a század első feléből; tizenkilenc darab a XIX. században készült.

A pecsétnyomók 10 százalékának latin, 70 százalékának magyar és csak 20 százalékának német a körirata, ami annál feltűnőbb, mert a pecsétnyo-

lata van. A harmadik típus korsót ábrázol fazekas korongon, esetleg fakés kíséretében.

Sajnos az úgynevezett szolgáltató iparok területéről (borbély, fürdős, kéményseprő, kalmár stb.) nem maradt fenn Veszprém megyei cégpecsét.

Eddig is több olyan cégpecsétet láttunk, amely több kézműipari szakma jelvényét egyesítette magában, de azok általában rokon szakmák voltak. A herendi mesteremberek 1847. évi cégpecsétje a kisebb falvakban értelemszerűen kialakult egyesített, úgynevezett vegyes céhekre jellemzően hat, teljesen különböző iparágat képvisel. A hét mezőre osztott címerpajzsban a kovács, bognár, pintér, csutorás (asztalos), kapcsás (csizmadia?) és kelmefestő ipar jelvényei láthatók (253. kép).

Az ismertetett cégpecsétnyomók anyaga túlnyomóan sárgaréz, de szép számmal akad közöttük vörösréz és vasnyomó is. Ezüst egyetlenegy van közöttük, a pápai szücsöké. Legnagyobb részük tömör fémből készült, csak a XIX. századiak között van egy-egy fanyelű. A pecsétlap rendszerint kerek, néhány esetben ovális. Átmérőjük általában 30 és 40 mm között mozog, a legkisebbé 18 mm, a legnagyobbé 49 mm. A nyomók magassága is különböző, van, amelyiknek csak a pecsétlőlapja maradt meg, a legmagasabb nyomó pedig 119 mm magas.

243. kép. A veszprémi kádárcéh pecsétnyomója 1767-ből

Abb. 243. Petschaft der Böttcherzunft von Veszprém aus dem J. 1767.

242. kép. A szentkirályszabadjai bognár ipartestület pecsétnyomója 1873-ból

Abb. 242. Petschaft der Wagnerinnung von Szentkirályszabadja aus dem J. 1873.



mók túlnyomó többsége XVIII. századi és ebben az időszakban a magyarországi céhes ipar a legerősebb német hatás alatt állott.

Több céh egyidőben két pecsétnyomót is használt, egy nagyobbat és egy kisebbet. A nagyot függőpecsét formájában a nagyobb horderejű okmányokra alkalmazták, a kisebbet pedig a kevésbé





244. kép. A veszprémi esztergályoscéh pecsétnyomója 1825-ből

Abb. 243. Petschaft der Drechslerzunft von Veszprém aus dem J. 1825.

jelentős iratokra, rányomva. Ilyen két pecsétjük volt a veszprémi pékeknek, német cipészeknek, tobakoknak, kovácsoknak és a kőműves, kőfaragó és ácscéheknek is. A két pecsét emblémája rendszerint azonos, néha a nagyobb pecsét motívumait még egy-egy szerszámmal, vagy a védőszent alakjával egészítik ki. A pecsétek — mint az a fentiekből kitűnik — túlnyomóan a mesterségek jellegzetes szerszámaikat és termékeit ábrázolják, néha magát a mestert munkája közben, esetleg szimbolikus állatokat, vagy jeleneteket, vagy a céh védőszentjét. Ezenkívül heraldikai díszítőelemeket is alkalmaznak a céhpecséteken, eleinte a XVII. században a pajzs mögött kiemelkedő címertartó, meztelen, renaissance angyalt, később a XVIII. és XIX. században a két egymással szembe fordult ágaskodó oroszlánt. Az oroszlán, a magyar heraldika legkedveltebb és leggyakoribb címerállata, a XVII. század második felétől tömegesen kiállított nemesi



címeres levelek sablonos címerképe, szinte népies motívummá vált nem utolsósorban éppen a mezővárosok és falvak primitív céheraldikája útján. Az oroszlán és a mesterség szerszámai fölé helyezett nemesi korona mintegy a céheknek a nemesi rendhez való tartozását akarta kifejezni. Bár jogi alapja ennek nem volt, társadalomtörténeti magyarázata az, hogy a török hódoltsági területekről a városokba húzódó kismemesség tömegesen vált céhes iparossá, ahol egyéni nemesi öntudatuk elhalványult ugyan, de tovább élt magának a testületnek a címében, ahová a németes „becsületes” (ehrsahm) megjelölés helyébe, vagy mellé a magyaros



246. kép. A pápai ácscéh pecsétnyomója 1722-ből

Abb. 246. Petschaft der Zimmermannzunft von Pápa aus dem J. 1722.

„nemes” jelzõt is odaillesztették. (Pl. a veszprémi magyar vargák és tobakok, városlódi és szentgáli takácsok stb.) A céhpecsétek motívumai erősen nemzetköziesek. Lényegében majdnem ugyanazokat a jelvényeket használják az egyes kézműipari szakmák Európa-szerte. Ennek részint az a magyarázata, hogy az ipari termelés technikai színvonala a céhrendszer fennállásának idején alig fejlődött valamit és így a kialakult kézműipari szerszámok

245. kép. A veszprémi csutoráscéh pecsétnyomója 1750-ből

Abb. 245. Petschaft der Feldflaschenmacherzunft von Veszprém aus dem J. 1750.



247. kép. A nagyvázasonyi esztergályos-, asztalos-, kőműves- és ácsceh pecsétnyomója 1802-ből

Abb. 247. Petschaft der Drechsler-, Tischler-, Maurer- und Zimmermannzunft von Nagyvázasony aus dem J. 1802.

lalják el — jóformán teljesen változatlanok maradtak mindenütt egész az ipari forradalomig, sőt az azt túllépő kisipari mesterségekben még azután is. Másrészt az iparoslegények kötelező vándorlása évszázadokon keresztül állandó nemzetközi érintkezést tartott fenn a különböző országok céhei között. De a magyar és helyi jelleg is elő-előbukkan a pecséteken, mint pl. az ábrázolt mester, vagy védőszent viseletén (a veszprémi vargák 1706. évi pecsétjén, illetve a német cipészek és tobakok pecsétjén Szent István és Szent Imre öltözetén), a pékek pecsétjén megjelenő kifli alakján, a gombkötők egészen speciális, a magyar öltözékekkel összefüggő emblémájában, a palotai kovácsok és csiszárok pecsétjének primitív, szimbolikus várábrázolásán, a veszprémi csutorások pecsétjének lapos fakulacsán, vagy a peremartoni kovácsok, lakatosok, csiszárok és szíjgyártók pecsétjének jellegzetes magyar huszárpajzsán és kopóján.

A céhek vallásos jellege is kifejezésre jut a pecséteken. A középkori eredetű céhszervezetek pecsétjein megjelenített védőszent vagy egyéb vallásos szimbólum a középkor vallásos világszemléletét tükrözi. A XVI. század végétől kezdve azonban — nyilván a renaissance okozta elvilágiasodás, illetve a protestantizmus hatására — inkább a mesterség szerszámai és készítményei lépnek előtérbe. Csak

249. kép. A veszprémi kőműves-, kőfaragó- és ácsceh pecsétnyomója 1767-ből
Abb. 249. Petschaft der Maurer-, Steinmetz- und Zimmermannzunft von Veszprém aus dem J. 1767.

a XVII. század legvégétől és főképp a XVIII. században (Mária Terézia) kapnak ismét új, erősen vallásos színezetet a céhszervezetek, de ez már nem a korszellem spontán megnyilvánulása, hanem az ellenreformációt is a saját hatalmi törekvései szol-



248. kép. A veszprémi kőműves-, kőfaragó- és ácsceh pecsétnyomója 1767-ből

Abb. 248. Petschaft der Maurer-, Steinmetz- und Zimmermannzunft von Veszprém aus dem J. 1767.
mannzunft von

gálatába állító Habsburg-ház erőszakos központosító, németesítő politikájának vetülete.⁸⁴ Ezért elsősorban a XVIII. században alakult új, főleg német jellegű céhek pecsétjein jelennek meg újra a vallá-





250. kép. A zirci ács-
és kőművescéh pecsétnyomója
Abb. 250. Petschaft
der Zimmermann- und
Maurerzunft von Zirc

sos tárgyú védőszentábrázolások (veszprémi német cipészcéh 1757, veszprémi kőműves, kőfaragó és ácscéh 1776, zirci pék és molnárcéh XVIII. század).

A céhpecsétek egy jó részén a bevésett ábrák pajzsba foglalva címerként jelentkeznek és ilyen megjelenésükben érdekes, új, eddig csaknem ismeretlen fejezetét jelentik a magyar heraldikának. A köztudat ugyanis Magyarországon a címerhasználat jogát a nemesség, az ország, a megyék, városok és az egyháziak kizárólagos privilégiumának tekintette és így az iparos céhek címerei még a szakirodalomban is majdnem teljesen ismeretlenek.⁸⁵

A veszprémi és Veszprém megyei céhpecsétek címerpajzsai legnagyobbbrészt a XVIII–XIX. századból származnak és így nem mutatják azt a változatos, gazdag formakincset, mint a XVI–XVII. századi magyarországi céhcímerek későrenaissancé és korabarokk pajzsai. Néhány ovális és kerekaljú cartouche-pajzson (veszprémi asztaloscéh 1697, veszprémi kovácscéh 1756, pápai ácscéh 1722, veszprémi szűscéh 1652) és a veszprémi pékcéhpecsétek rokokóba hajló barokk pajzskeretén kívül a veszprémi kötél-, kefe- és szitagyártók XIX. század elején divatos három háromszögletű, fent három hegyes csücsökben végződő elegáns címerpajzsa érdemel említést.

251. kép. A veszprémi fazekascéh
pecsétnyomója 1774-ből
Abb. 251. Petschaft der Töpfer-
zunft von Veszprém
aus dem J. 1774.



252. kép. A szent-
gáli fazekascéh
pecsétnyomója
Abb. 252. Petschaft
der Töpferzunft
von Szentgál

XVI–XVII. századiak, mert a pecsétmetszés ekkor még az ötvösök mesterségéhez tartozott, akiknek remekelési feladatai között ott szerepelt az úgynevezett „helymes”, azaz pecsétek vésése.⁸⁶ Később a XVIII–XIX. században a pecsétek nagy részénél megfigyelhető az izlés kifejezett hanyatlása. A vésés kezdetlegesebbé válik, a kompozíció kuszá, túltömött. Vándor (cigány) iparosok készítik





a pecsétet. Népies, primitív, elrajzolt elemek, kezdetleges, durván aszimmetrikus rajzolatok jelennek meg a pecsétmezőben, a köriratok betűi szá-

253. kép. A herendi egyesült kovács-, bognár-, pintér-, csutorás-, kapcás- és festőcéh pecsétnyomója 1847-ből

Abb. 253. Petschaft der vereinigten Schmiede-, Wagner-, Fassbinder-, Feldflaschenmacher-, Strumpfmacher- und Malerzünfte von Herend aus dem J. 1847.

bálytalanok, helyesírási hibákkal bőven tarkítva (fordított vésetű N-betűk és számok stb.), a köriratok díszes, levélfüzéres és gyöngyszemes szegélyei elmaradnak. A pecséték művészi színvonala híven követi a céhrendszer általános hanyatlási irányvonalát.

A veszprémi és Veszprém megyei céhpecsétnyomók jelentősége nem művészi értékükben rejlik. A provinciális kivitelű pecsétnyomók érdekes, gazdag, beszédes emlékei három évszázad virágzó céhes iparának és ezen keresztül az egész magyar művelődéstörténetnek is.

Nagybákay Péter

A jegyzetekben és függelékben használt rövidítések:

VBM.:	Veszprémi Bakonyi Múzeum
MNM.:	Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest
Lsz.:	Leltári szám
Flsz.:	Fénykép lemez szám
Átm.:	Atmerő
Mag.:	Magasság
Kör.:	Körirat
x:	A köriratokban csillagot jelent

- ¹ Szádeczky Lajos: A czéhek történelméről Magyarországon. Bp. 1889., és Szádeczky Lajos: Iparfejlődés és a czéhek története Magyarországon. Bp. 1913. (továbbiakban Szádeczky id. m.)
- ² Szücs Jenő: Városok és kézművesség a XV. századi Magyarországon. Bp. 1955.
- ³ Reizner János: A gróf Esterházy család pápai levéltárában őrzött céhlevelek. Történelmi Tár 1894. 630. 1. és 1895. 90. és 289. 1.
- ⁴ Bevilaqua-Borsody Béla: Régi és új magyar takácsmesterek. Bp. 1942. 140. 1. (továbbiakban Bevilaqua id. m.)
- ⁵ A kölni iparosok 1396-ban kiállított egyességlevelén már 22 különféle iparág céhpecsétje szerepel. (Nyáry Albert: A heraldika vezérfonala. Bp. 1886. 81. 1.)
- ⁶ Gyárfás Tihamér: Hazai ötvöscéhek régi pecsétjei. Múzeumi és Könyvtári Értesítő 1911. 287–289. 1., Kőszeghy Elemér: Hazai ötvöscéhek pecsétjei. Múzeumi és Könyvtári Értesítő 1912. 288–294. 1. és Mihalik Sándor: Régi magyar ötvöscéhpecsét. Turul. 1930. 20–29. 1.
- ⁷ N. Bartha Károly, Vajkai Aurél, Béres András, Módy György, Domonkos Ottó stb.
- ⁸ Korompay György: Veszprém. Bp. 1957. 31. 1.
- ⁹ Szádeczky id. m. 321. 1.
- ¹⁰ Reizner id. m. Történelmi Tár 1894. 630–655. 1.
- ¹¹ Szücs id. m. 116–117. 1.
- ¹² Léederer Emma: A legrégebb magyar iparososztály kialakulása. Századok. 1928. 638–639. 1.
- ¹³ Myskovezsky Viktor: A kassai mázasosok céhpecsétje. Archaeológiai Értesítő. 1889. 444. 1.
- ¹⁴ Budapesti Történelmi Múzeum Kötára, Halászbástya.
- ¹⁵ Zunftwappen und Handwerkers Insignien der Bäcker. (Herausgegeben von der Diamalt A. G. München. Spezialfabrik von Malzpreparaten.) München. 1912.
- ¹⁶ Schimmer, Karl Eduard: Alt und neu Wien. Geschichte der österreichischen Kaiserstadt. Wien und Leipzig. 1904. II. köt. 92. 1.
- ¹⁷ Zunftwappen und Handwerkers Insignien der Bäcker München. 1912. 338. sz. ábra.
- ¹⁸ Takáts Sándor: A magyar faragómolnárak. Művelődéstörténeti Tanulmányok a XVI–XVII. századból. Bp. 1961. 44–51. 1.
- ¹⁹ Wathner, Joseph: Der vollständige Kenner der Eisenwaren und ihrer Zeichen. Grätz. 1825. 53. 1. Folio No. XX. 54. sz. ábra: „Müller Obereisen”.
- ²⁰ Bevilaqua-Borsody Béla: A budai és pesti mészáros céhek ládáinak okiratai 1270–1872. Bp. 1931. 77. 1.
- ²¹ Bálint Sándor: A szegedi varga, csizmadia és papucsos mesterség. Cipőipari Dokumentáció 1960. dec. 1–31. 1.
- ²² Vámosi Nándor: A debreceni csizmadiaiak céh- és műszavai. Debrecen. 1942. 83. 1. és 40. 1. 10. sz. ábra és Wathner id. m. 18. 1. Folio No. IV. 80. és 81. sz. ábra: „Witschker”.
- ²³ Pető József: A debreceni timárok céh- és mesterségzavai. Debrecen. 1938. 62. 1.
- ²⁴ Vámosi id. m. 93. 1. és 59. 1. 40. sz. ábra.
- ²⁵ Deák Farkas: Néhány hazai pecsét. Archaeológiai Értesítő. 1878. 69. 1. II. sz. ábra.
- ²⁶ Grenser, Alfred: Zunftwappen und Handwerker Insignien. Frankfurt am Main. 1889. Tafel XXII., 91. 1.
- ²⁷ Vámosi id. m. 124. 1. és 40. 1. 12. sz. ábra.
- ²⁸ Vajkai Aurél: A lábbelikészítés múltjából Veszprém megyében. Cipőipari Dokumentáció. 1960. november 16. 1. A királyi alak baljában tartott nyíllal átlótt cipőt Vajkai bőségszarúnak vélte.
- ²⁹ Grenser id. m. Tafel XXII., 91–92. 1.
- ³⁰ VBM. Lsz. I. 63. 42. 1.
- ³¹ MNM. Lsz. 30/1896. 1.
- ³² Czéhpecsét: Archaeológiai Értesítő 1878. 158–159. 1.
- ³³ Pető id. m. 55. és 79. 1.
- ³⁴ Takáts Gyula: A szömörcearatrásról és a tobakokról. Ethnographia. 1956. 579–591. 1., Vajkai Aurél: A veszprémi tobak mesterség. Természettudományi Közlöny. 1961. 532–535. 1., Vajkai Aurél: A Bakony vidéki bőrfeldolgozóipar emlékei. Régi timármesterség Veszprém megyében. Cipőipari Dokumentáció. 1961. július., Bálint Sándor: A szegedi bőrművesség (Timárok, szűcsök, szijgyártók). Cipőipari Dokumentáció 1961. augusztus 1–41. 1. Jakab Elek: Kolozsvár története, világosító rajzai. Buda. 1870. VI. tábla 28. sz. ábra.
- ³⁵ MNM. Lsz. 263/1875. 12.
- ³⁶ MNM. Lsz. 59/1877. 14.
- ³⁷ Borovszky: Magyarország vármegyéi és városai. Bars vármegye. 1903. 258. 1.
- ³⁸ L. a nagybányai lakatosok 1572. évi szabadalomlevelét (Szádeczky Lajos: Nagybánya régi iparáról és czéheiről. Századok. 1889. 673. 1.) és a debreceni kovács-, lakatos- és csizárcéh 1619. évi kiváltságlevelének 2. cikkülését (Rickl Antal: A debreceni nemes Vasáros Társaság története. Debrecen. 1930. 13. 1.).
- ³⁹ Szegedi Móra Ferenc múzeum Lsz. 123/1905.
- ⁴⁰ Soproni Liszt Ferenc múzeum Lsz. 55. 1040. 1.
- ⁴¹ Ströhl, H. G.: Heraldischer Atlas. Stuttgart, 1889. Tafel LXIV. 11. sz. ábra.
- ⁴² MNM. Lsz. 119/1877. 162.
- ⁴³ Gründel, Paul: Die Wappensymbolik. Leipzig. 1907. 57. 1.
- ⁴⁴ Solis, Virgil: Wappenbüchlein. München 1886. 19. 1., Bárcaay Oszkár: A heraldika kézikönyve. Bp. 1897. 393–395. 1. és Ströhl id. m. Tafel LX. 5. sz. ábra.
- ⁴⁵ Budapesti Egyetemi Könyvtár. Priv. Ceharum XXVIII/3.
- ⁴⁶ Szombathelyi Savaria Múzeum Lsz. 54. 783. 12.
- ⁴⁷ Temesvári Ferenc: Lakatosipari termékek. – Nagyvázzsonyi Füzetek 1. sz., Bp. 1961. 6–16.
- ⁴⁸ A győri Xantus János múzeumban.
- ⁴⁹ Bevilaqua id. m. 296. 1.
- ⁵⁰ Reizner id. m. Történelmi Tár 1894. 635.
- ⁵¹ U. o. 643. 1.
- ⁵² VBM. fényképlemez gyűjteménye. Flsz. 2272.
- ⁵³ Képét az alábbi helyeken publikálták. Zoltai Lajos: Ötvösök és ötvösművek Debrecenben. Debrecen. 1937. 74. 1., N. Bartha Károly: A debreceni gubacsapó céh. Debrecen. 1939. 30. 1., Béres András: Adatok a debreceni gubacs mesterséghez. Debreceni Déri Múzeum évkönyve 1958–59. XXIII. tábla 1. sz. ábra.
- ⁵⁴ Bevilaqua id. m. 8. 1.
- ⁵⁵ Enciclopedia Italiana XXXI. köt. 744. 1. Tav. CXLII. 6. sz. ábra.
- ⁵⁶ N. Bartha Károly: A debreceni gubacsapó céh. Debrecen. 1939. 31. 1. 14. sz. ábra.
- ⁵⁷ Luby Margit: A kézi gyapjúkalap készítése. Ethnographia 1951. 126–129. 1.
- ⁵⁸ VBM. fényképlemez tara. Flsz. 1779–1781, 2283, 2284.
- ⁵⁹ N. Bartha Károly: Kiegészítés a guba csapók egykori csapókészülékének ismertetéséhez. Néprajzi Közlemények 1956. I. évf. 1–4. sz. 49–51. 1.
- ⁶⁰ N. Bartha Károly: A debreceni gubacsapócéh. Debrecen. 1939. 58–59. 1. 32. sz. ábra.
- ⁶¹ Seyler, G. A.: Berufswappen Siebmachers Grossen und Allgemeines Wappenbuch I./7. kötet, Nürnberg, 1898. 89. 1. Tafel 123.
- ⁶² Forgeais, Arthur: Numismatique des corporations parisiennes, métiers, etc. d'après les plombs historiques, trouvés dans la Seine. Paris. 1874. Tondeurs de draps és Wathner id. m. 21. 1. Folio No. V. 19. sz. ábra: „Tuchmacherschere”.
- ⁶³ VBM. fényképlemez tara. Flsz. 1831.
- ⁶⁴ MNM. Lsz. 43/1870. VI. 13.
- ⁶⁵ VBM. fényképlemez tara. Flsz. 3004.
- ⁶⁶ MNM. Lsz. 49/1892. 7.
- ⁶⁷ MNM. Lsz. 29/1940.

- ⁶⁰ Borovszky: Magyarország Vármegyéi és Városai. Temes vármegye és Temesvár. 267. l.
- ⁷⁰ Künstle, Karl: *Iconographie der Heiligen*. Freiburg im Breisgau. 1926. 531. l.
- ⁷¹ Réau, Louis: *Iconographie de l'art chrétien*. Tom. III. *Iconographie des saints*. II. Paris 1958-1959. G. O. 702-703. l.
- ⁷² Künstle id. m. 324. l. 152. sz. ábra.
- ⁷³ A németlipcsei szücsök céhpecsétje (1655.). MNM. Lsz. 59/1877. 14., a lipcsei szücsök céhpecsétje (XVII. sz.), MNM. Lsz. 59/1877. 13. és a körmöcbányaiaké (XVII-XVIII. sz.), Borovszky: Bars vármegye 1903. 258. l.
- ⁷⁴ MNM. Lsz. 14/1905. 2.
- ⁷⁵ Thaly Kálmán: Régi magyar községi és céhpecsétek. Századok. 1873. 361-363. l.
- ⁷⁶ Budapesti Egyetemi Könyvtár. Priv. Céh. XLII.6.
- ⁷⁷ Deák Farkas: A samarjai gombkötő cég pecsétje. *Archeológiai Értesítő*. 1878. 304. l.
- ⁷⁸ Vajkai Aurél: A lábbeli készítés múltjából Veszprém megyében. *Cipőipari Dokumentáció*. 1960. november.
- ⁷⁹ Grenser id. m. *Tafel XXV.* és 100. l.
- ⁸⁰ MNM. Lsz. 19/1904. 1.
- ⁸¹ VBM. fényképlemez tára. Flsz. 1812.
- ⁸² VBM. fényképlemez tára. Flsz. 198.
- ⁸³ Ebner Sándor: A veszprémi csutorás mesterség. *Néprajzi Értesítő* 1932. 81-84. l. és Nagy László: Adatok a magyar csutora és csutorás mesterség történetéhez. *Kluy, a Dunántúli Szemle* 1940. évi 1-2. számából. Veszprém vármegyei füzetek 3. sz. 1940.
- ⁸⁴ Bánkúti István: A magyar céhek vallási szerepe a XVIII. században. *Folia Archeologica* XIV. köt. 1962. 181. l.
- ⁸⁵ Egyedül Bevilaqua-Borsody Béla tett úttörő kísérletet néhány magyarországi kézműipari szakma céhcímereinek összegyűjtésére és feldolgozására a „Régi és új magyar takácsmesterségek” (Bp. 1942.), „A budai és pesti mészáros céhek lédáinak okiratai” (Bp. 1931.) és „A magyar serfőzés története” (Bp. 1931.) című munkáiban.
- ⁸⁶ L. a kolozsvári ötvöscéh 1561. évi (Novák János: A kolozsvári ötvöscéh a XVIII. századig. Kolozsvár, 1913. 13. l.), a debreceni ötvöscéh 1557. és 1598. évi (Zoltai Lajos: Ötvösök és ötvösművek Debrecenben. Debrecen, 1937. 36. l.) és a marosvásárhelyi ötvöscéh 1632. évi (Szédeczky id. m. II. köt. 119. l.) céhszabályzatában.

Függelék

A veszprémi és Veszprém megyei céhpecsétnyomók jegyzéke

1. VESZPRÉMI PÉKCEH. VBM. Lsz. C-95. Vas, réztalppal. Átm.: 40 mm. Mag.: 105 mm. Kör.: SIGEL. DER. WEISPECKEN. HANTWERCK. IN WEZPRIM. 1779. — (L. 179. kép.)
2. VESZPRÉMI PÉKCEH. VBM. Lsz. C-94. Sárgaréz. Ovális. 25x23 mm. Mag.: 31 mm. Körirat helyett kezdőbetűk: W. P. — (L. 180. kép.)
3. ZIRCI PÉK- ÉS MOLNÁRCEH. VBM. Lsz. C-96. Réz. Ovális. 34x32 mm. Mag.: 65 mm. Kör.: SIGIL. DER. PEKEN. VND. MILER. INZIRZ. — (L. 181. kép.)
4. VESZPRÉMI MOLNÁRCEH. VBM. Lsz. N. 54. 3. 1. Réz. Átm.: 26 mm. Mag.: 50 mm. Kör.: B VEZ MOLNAR-CZE-POT-. — (L. 182. kép.)
5. VESZPRÉM MEGYEI MOLNÁRCEH. VBM. Lsz. C-92. Réz, acéltalppal. Ovális. 30x28 mm. Mag.: 100 mm. Kör.: SIG MOLITOR IN COMITATU VESPR. 1708. — (L. 183. kép.)
6. VESZPRÉMI KÜLSŐ MOLNÁRCEH. VBM. Lsz. C-93. Réz, acéltalppal. Ovális. 35x31 mm. Mag.: 63 mm. Kör.: VESZPRÉMI KÜLSŐ MOLNÁR CZEH PETSSET 1836. (L. 184. kép.)
7. VESZPRÉMI MÉSZÁROS KOMPÁNIA. VBM. Lsz. C-89. Réz. Átm.: 28 mm. Mag.: 60 mm. Kör.: WESZPREMI: MÉSZÁROS KOMPANIA, folytatása a pecsétmezőben: 1781 PECSIT. — (L. 185. kép.)
8. VESZPRÉMI MÉSZÁROSCÉH. MNM. Lsz. 119/1877. 155. Sárgaréz. Átm.: 27 mm. Mag.: 60 mm. Kör.: VESZPREMI MESZAROS CSE. P. Ismertette Szalay Imre: Magyar köriratú pecsétek. Századok. 1877. 678. 1. — (L. 186. kép.)
9. VESZPRÉMI MÉSZÁROSCÉH. VBM. Lsz. C-90. Réz. Ovális. 34x33 mm. Mag.: 62 mm. Kör.: VESZPREMI: PRIV: MESZAROS. CZE. PECS. A pecsétmezőben: 1781. — (L. 187. kép.)
10. VESZPREMI MÉSZÁROSCÉH. VBM. Lsz. C-91. Vas, réztalppal. Átm.: 34 mm. Mag.: 91 mm. Kör.: VESZPREMI PREV: MESZAROS CZE PECS 1781. — (L. 188. kép.)
11. NAGYVAZSONYI VARGACÉH. MNM. Lsz. 173/b/1930. Sárgaréz, vasfogantyúval. Átm.: 43 mm. Mag.: 85 mm. Kör.: SIGILLUM OPIFICU: TRIB. SUTORU: N: VASON. — (L. 189. kép.)
12. VESZPREMI VARGACÉH. VBM. Lsz. C-114. Réz. Átm.: 42 mm. Kör.: x VESPRIMI x VARGA x CHI x PECITE x A 1706 x Ismertette: Vajkai Aurél: A lábbelikészítés múltjából Veszprém megyében. Cipőipari Dokumentáció. 1960. november 15. 1. — (L. 190. kép.)
13. VESZPREMI MAGYAR VARGACÉH. VBM. Lsz. C-115. Réz. Átm.: 32 mm. Mag.: 63 mm. Kör.: NEMES: WESPREMI. MAGYAR VARGA: CZE. PETS., a pecsétmezőben: 1772. Képét közölte és ismertette Vajkai Aurél: A lábbelikészítés múltjából Veszprém megyében. Cipőipari Dokumentáció. 1960. november 15. 1. 91. ábra. — (L. 191. kép.)
14. PEREMARTONI, CSAJÁGI ÉS BALATONFÓKAJARI CSIZMADIACÉH. VBM. Lsz. C-74. Sárgaréz. Átm.: 38 mm. Mag.: 75 mm. Kör.: PEREM: CSAJA. B. F. KAJ. CZEH. PETSE x, a pecsétmezőben: 1770. Ismertette Vajkai Aurél: A lábbelikészítés múltjából Veszprém megyében. Cipőipari Dokumentáció. 1960. november 10. 1. — (L. 192. kép.)
15. VÁRPALOTAI CSIZMADIACÉH. Várpalotai Helytörténeti Múzeum. Lsz. 57. Sárgaréz. Ovális. 21x23 mm. Kör.: PALOTAI CSIZMADIACZE. A pecsétmezőben: 1782. (L. 193. kép.)
16. VÁRPALOTAI CSIZMADIA IPARTESTÜLET. Várpalotai Helytörténeti Múzeum. Lsz. 58. Sárgaréz. Átm.: 31 mm. Kör.: V PALOTAI IPAR CS T PECSETJE 1874. — (L. 194. kép.)
17. DEVECSERI VARGACÉH. VBM. Lsz. C-116. Vá, réztalppal. Átm.: 14 mm. Mag.: 85 mm. Kör.: DEVECSERI VARGA: CSEHNEK: POCSETYE: 1757. Képét közölte és ismertette Vajkai Aurél: A lábbelikészítés múltjából Veszprém megyében. Cipőipari Dokumentáció. 1960. november, 90. sz. ábra, 15. 1. — (L. 195. kép.)
18. VESZPREMI NEMET CIPÉSZCÉH. VBM. Lsz. C-73. Réz. Átm.: 42 mm. Mag.: 66 mm. Kör.: SIGILVM TERDEISEN SCHVMACHERMEISTER INTERSTAT WESPREM 1753. Ismertette Vajkai Aurél: A lábbelikészítés múltjából Veszprém megyében. Cipőipari Dokumentáció. 1960. nov. 16. 1. — (L. 196. kép.)
19. VESZPREMI NEMET CIPÉSZCÉH. VBM. Lsz. C-72. Réz. Átm.: 29 mm. Mag.: 57 mm. Kör.: VESZPREMI. TAICI SCHUMACHER. CECH. PETSCHA. 1757. Ismertette ugyanott, mint az előző. — (L. 197. kép.)
20. ZIRCI CIPÉSZCÉH. MNM. Lsz. 60/1904. 3. Sárgaréz. Átm.: 28 mm. Mag.: 50 mm. Kör.: SIGEL. D. MEIS. SCHU. M. I. M. ZIER, a pecsétmezőben: 1776. — (L. 198. kép.)
21. ZIRCI CIPÉSZCÉH. MNM. Lsz. 60/1904. 1. Sárgaréz. Átm.: 36 mm. Mag.: 65 mm. Kör.: SIGEL x D: MEIS: SCHU x M: I: D: K: U: K MARCK. — (L. 199. kép.)
22. VESZPREMI TIMÁRCÉH. VBM. Lsz. C-110. Réz. Átm.: 30 mm. Mag.: 52 mm. Kör.: VESZPREM M. VAR. MAGY. TIMAR CZEH. 1845. Képét közölte és ismertette Vajkai Aurél: A Bakonyvidéki bőrfeldolgozó ipar emlékei. Klny. a Cipőipari Dokumentáció 1961 júliusi számából 88. 1. — (L. 200. kép.)
23. VESZPREMI TIMÁRCÉH. VBM. Lsz. C-111. Réz, fanyéllal. Átm.: 29 mm. Mag.: 97. Kör.: VESZPREMI TIMAR CZEH PECSETJE. Ismertette Vajkai Aurél: A Bakonyvidéki bőrfeldolgozó ipar emlékei. Klny. a Cipőipari Dokumentáció 1961 júliusi számából. 77. 1. — (L. 201. kép.)
24. VESZPREMI TOBAKCEH. VBM. Lsz. C-112. Vörösréz, kivethető esztergált fanyéllal. Átm.: 49 mm. Mag.: 118 mm. Kör.: VESZPRIMI. NEMES. TOBAK. CZEH. PECSET 1693. Képét közölte és ismertette Vajkai Aurél: A Bakonyvidéki bőrfeldolgozóipar emlékei. Klny. a Cipőipari

Dokumentáció 1961 júliusi számából 72. és 88. l. - (L. 202. kép.)

25. VESZPRÉMI TOBAKCEH. VBM. Lsz. C-113. Sárgaréz. Átm.: 25 mm. Mag.: 59 mm. Kör.: VESZPRIMI. NEMES. TOBAK. CZE. PEC. a pecsétmezőben: 1693. Képét közölte és ismertette Vajkai Aurél: A veszprémi tobak mesterség. Természettudományi Közlöny 1961. 532-535. l. és Vajkai Aurél: A Bakonyvidéki bőrfeldolgozóipar emlékei. Klny. a Cipőipari Dokumentáció 1961 júliusi számából 72. l. - (L. 203. kép.)

26. VESZPRÉMI SZÜCSCEH. VBM. Lsz. C-102. Vas, réztalppal. Átm.: 40 mm. Mag.: 69 mm. Kör.: VESZPREMI. B. N. SZÜCS : CHE : PECSETJ : 1652. - (L. 204. kép.)

27. PÁPAI SZÜCSCEH. MNM. Lsz. 128/1876. Ezüstlap. Átm.: 36 mm. Kör.: SIGILLVM CEHE PELYONUM PA-PENSIUM. - (L. 205. kép.)

28. VESZPRÉMI SZÜCSCEH. VBM. Lsz. C-103. Vas, réztalppal. Ovális. 30x29 mm. Mag.: 96 mm. Kör.: VESZPREMI. B. N. SZÜCS. CHE. PECSETY : 1652. - (L. 206. kép.)

29. VESZPRÉMI SZÜCS LEGÉNYCEH. VBM. Lsz. C-161. Sárgaréz. Ovális. 30x26 mm. Mag.: 53 mm. Felirat: EKB. - (L. 207. kép.)

30. NAGYVÁZSONYI SZÜCSCEH. VBM. Lsz. 63. 50. l. Sárgaréz. Ovális. 31x34 mm. Kör.: xNAGYVASONYI SZÜTS CEHE PECS. - (L. 208. kép.)

31. VESZPRÉMI KOVÁCSCEH. VBM. Lsz. C-83. Vas. Átm.: 42. Mag.: 112 mm. Kör.: WESIBECSN, KOWACS. CZEH. PECSETYE. 1756. - (L. 209. kép.)

32. VESZPRÉMI KOVÁCSCEH. VBM. Lsz. C-82. Réz. Átm.: 30 mm. Mag.: 60 mm. Kör.: WESZPREMI. KOVACS. CZEH. PECS. 1789. - (L. 210. kép.)

33. VESZPRÉMI NEMET LAKATOS, ÓRÁS, PUSKAMŰVES ÉS SARKANTYUSCEH. VBM. Lsz. C-88. Vas. Ovális. 27x25 mm. Mag.: 66 mm. Kör.: S : D. SCHLO. VHR. PI : SPO : H : I. WESTPRIN. A pecsétmezőben évszám: 1776. - (L. 211. kép.)

34. VESZPRÉMI SZÍJGYÁRTÓ, NYEREGGYÁRTÓ ÉS CSISZÁRCÉH. VBM. Lsz. C-101. Vas. Átm.: 44 mm. Mag.: 119 mm. Kör.: W. B. N. CEH(B)ELI SUIIARTOKI NYEREGIARTOK ES STISZARMREK PSTE. A pecsétmezőben évszám: 1727. - (L. 212. kép.)

35. VESZPRÉMI SZÍJGYÁRTÓ LEGÉNYCEH. VBM. Lsz. C-100. Réz. Átm.: 40 mm. Mag.: 79 mm. Kör.: A W BETSULETES. SZIJJARTO IFJUSAG. 1840. - (L. 213. kép.)

36. PEREMARTONI EGYESÜLT KOVÁCS, LAKATOS, CSISZAR ÉS SZÍJGYÁRTÓCEH. VBM. Lsz. C-85. Réz. Átm.: 45 mm. Mag.: 84 mm. Kör.: x STIGMA x FABROR x SERATOR x POLITO x CORIARO x PEREMARTON x Lapja felső részén: 1699. - (L. 214. kép.)

37. PALOTAI KOVÁCS, SZÍJGYÁRTÓ ÉS CSISZÁRCÉH. MNM. Lsz. 76/1903. 2. Sárgaréz, vasnyéllal. Átm.: 37 mm. Mag.: 100 mm. Kör.: X FAB. CORET. Ma SIG. PALOTA. A pecsétmezőben évszám: 1725. Sziy Rezső: Várpalota (Bp. 1960. 174. l. 179. sz. jegyzet) c. munkájában az Archaeológiai Értesítő (1903. 438. l.) tévedését átvéve ezt a pecsétnyomót, mint a palotai cserzőcéh nyomóját említi. - (L. 215. kép.)

38. DEVECSERI KOVÁCS- ÉS SZÍJGYÁRTÓCEH. MNM. Lsz. 74/1904. 7. Vörösréz. Átm.: 30 mm. Mag.: 50 mm. Kör.: DEVECSERI KOVACS SIARTO CZEH PO-CSETJE 1829. - (L. 216. kép.)

39. VESZPRÉMI CSAPOCEH. VBM. Lsz. C-75. Átm.: 38 mm. Kör.: A. VESZPREMI CSAPOK : CZEH : POCSITE. A pecsétmezőben: 1675. - (L. 217. kép.)

40. VESZPRÉMI CSAPOCEH. VBM. Lsz. C-76. Vörösréz. Átm.: 33 mm. Felirata: B : C : K : C : 1727. A pe-

csét alsó peremén körül bemélyített betűk: B : P : M : G : S : I : V : P : D : I : B : M : S : M : M : P. A nyél felső végén kis pecsét: két keresztbetett ifa körül CTJD (vagy P) betűk. - (L. 218. kép.)

41. VESZPRÉMI TAKÁCSCEH. VBM. Lsz. C-104. Réz. Átm.: 29-30 mm. Mag.: 52 mm. Kör.: W. W. TAKATS. TZE. A pecsétmezőben évszám: 1644 (1844?). - (L. 219. kép.)

42. PEREMARTONI TAKÁCSCEH. VBM. Lsz. C-109. Réz. Átm.: 25 mm. Mag.: 37 mm. Kör.: PMI : BNTCPO : B : K : 1764 (1794?) - (L. 220. kép.)

43. NAGYVÁZSONYI TAKÁCSCEH. MNM. Lsz. 173/1930. a. Sárgaréz, vasnyéllal. Átm.: 36 mm. Mag.: 88 mm. Kör.: SIGILVM xCAEHE. TEXTORVM x VASONIENSI x, a pecsétmezőben évszám: 1693. - (L. 221. kép.)

44. PALOTAI TAKÁCSCEH. MNM. Lsz. 76/1903. 1. Vörösréz. Átm.: 37 mm. Mag.: 80 mm. Kör.: x PALOTAI x TAKACS x CHE x PECSETI x 1699. Ismertette: Archaeológiai Értesítő 1903. 438 l. és Sziy Rezső: Várpalota. 1960. 174. l. - (L. 222. kép.)

45. SZENTGÁLI TAKÁCSCEH. VBM. Lsz. C-106. Réz. Átm.: 32 mm. Mag.: 58 mm. Kör.: NEMES : SZEGALI : TAKACS : CEPET. A pecsétmezőben: 1797. Ismertette Vajkai Aurél: Szentgál. Bp. 1959. 289. l. 23. sz. jegyzet. - (L. 223. kép.)

46. LAZI TAKÁCSCEH. MNM. Lsz. 74/1930. Sárgaréz. Átm.: 34 mm. Mag.: 55 mm. Kör.: VESPREN. V. LÁSZI. H. N. O. TAKACS : CZEP. A pecsétmezőben: 1826. - (L. 224. kép.)

47. VÁROSLÓDI TAKÁCSCEH. MNM. Lsz. 51/1938. Sárgaréz. Átm.: 46 mm. Mag.: 70 mm. Kör.: VAROS : LÓDI : NEMES : TAKACS : CEHPOCSE : TYE : 1755. - (L. 225. kép.)

48. SZENTKIRALYSZABADJAI TAKÁCSCEH. VBM. Lsz. C-107. Réz. Átm.: 30 mm. Mag.: 59 mm. Kör.: SZ. KIRAL. SZABADI. V. B. TAKACS. CZPETS. A pecsétmezőben: 1796. - (L. 226. kép.)

49. PEREMARTONI TAKÁCSCEH. VBM. Lsz. C-108. Réz. Átm.: 30 mm. Mag.: 52 mm. Kör.: PMI : BNTCPO. B. K. 1799. - (L. 227. kép.)

50. PÁPAI TAKÁCSCEH. MNM. Lsz. 119/1877. 156. Sárgaréz. Ovális. 18x16 mm. Mag.: 38 mm. Kör.: PÁPAI. TAKACS. CZE. POC. Ismertette: Szalay Imre: Magyar köriratú pecsétek. Századok. 1877. 678. l. - (L. 228. kép.)

51. CSESZNEKI ÖREG TAKÁCSCEH. VBM. Lsz. C-165. Réz, fanyéllal. Átm.: 34 mm. Mag.: 105 mm. Kör.: CSESZNEKI ERDEMES ÖREG TAKÁTS CZEH. A pecsétmezőben: 1774. - (L. 229. kép.)

52. SZENTGÁLI TAKÁCS- ÉS SZABÓCEH. VBM. Lsz. C-105. Réz. Átm.: 32 mm. Mag.: 35 mm. Kör.: NSZGALI BTAK : ESSZABOCZEH PETSETJE. A pecsétmezőben: 1816. Ismertette Vajkai Aurél: Szentgál. Bp. 1959. 289. l. 23. sz. jegyzet. - (L. 230. kép.)

53. VESZPRÉMI SZABÓCEH. MNM. Lsz. 24/1884. Sárgaréz lemezre helyezett ólomlap. Kör.: VESZPREMI. SZABO CHE PECSITI 1706. - (L. 231. kép.)

54. VESZPRÉMI SZABÓCEH. VBM. Lsz. C-97. Réz. Átm.: 30 mm. Mag.: 58 mm. Kör.: x WESPREMI. SZABO. CHE. PECSITI. 1829 x - (L. 232. kép.)

55. VESZPRÉMI NEMET SZABÓCEH. VBM. Lsz. C-98. Sárgaréz. Átm.: 42 mm. Mag.: 88 mm. Kör.: DENTEU-TSEN. SCHNEIDER. HANDWERKS : INSIGL : VON WESPRIN. A pecsétmezőben: 1768. - (L. 233. kép.)

56. SZILASBALHÁSI SZABÓCEH. VBM. Lsz. C-99. Réz. Ovális. 25x24 mm. Mag.: 46 mm. Kör.: BOTSULETES N CEHSZABO PETSETYI. 1839. - (L. 234. kép.)

57. PALOTAI SZÜRSZABÓCÉH. MNM. Lsz. 61/1907. Sárgaréz. Átm.: 30 mm. Mag.: 55 mm. Kör.: PALOTAI. N. SZÜR. SZABO. CZEH. 1832. - (L. 235. kép.)

58. VESZPRÉMI GOMBKÖTŐCÉH. VBM. Lsz. C-80. Vörösrézlap vasnyéllel. Átm.: 33 mm. Mag.: 79 mm. Kör.: x WESZPRIMI GOBKOTO x CHE x PECSITI. A pecsétmezőben: 1672. - (L. 236. kép.)

59. VESZPRÉMI KAPCÁS ÉS KESZTYŰSCÉH. VBM. Lsz. C-81. Vas, réztalppal. Átm.: 31 mm. Mag.: 67 mm. Kör.: DES : WESZPRIN : MEISTER INSIGL 1781. Ismertette Vajkai Aurél: A lábbelikészítés múltjából Veszprém megyében. Cipőipari Dokumentáció. 1960. november 19. 1. (L. 237. kép.)

60. VESZPRÉMI KÖTELES-, SZÍTÁS- ÉS KEFEGYÁRTÓCÉH. MNM. Lsz. 76/ 1903. 3. Sárgaréz. Átm.: 30 mm. Mag.: 70 mm. Kör.: A VESZPR : KÖTELES SZÍTÁS ÉS KEFEGYÁR CZEH PECSE, - (L. 238. kép.)

61. VESZPRÉMI ASZTALOSCÉH. VBM. Lsz. C-163. Réz acéltalppal. Átm.: 35 mm. Mag.: 48 mm. Kör.: WESZPRIMI x ASZTALOS x CHE x PECSITI. A pecsétmezőben: 1697. - (L. 239. kép.)

62. VESZPRÉMI ASZTALOSCÉH. VBM. Lsz. C-164. Réz. Átm.: 26 mm. Mag.: 46 mm. Kör.: WESZPRIMI. ASZTALOS CIE PECSITI. A pecsétmezőben: 1772. - (L. 240. kép.)

63. PALOTAI ASZTALOSCÉH. MNM. Lsz. 138/1939. Sárgaréz. Átm.: 30 mm. Mag.: 60 mm. Kör.: PALOTYI ASZTALOS CCH PETSETYE A, 1834. - (L. 241. kép.)

64. SZENTKIRÁLYSZABADJAI BOGNÁR IPARTESTÜLET. VBM. Lsz. C-162. Réz. Átm.: 29 mm. Mag.: 69 mm. Kör.: N. Sz. K. SZABADI. BOGNAR. IP. T. PETSETI. A pecsétmezőben: 1873. - (L. 242. kép.)

65. VESZPRÉMI PINTÉRCÉH. VBM. Lsz. N. 54. 5. 1. Réz. Kör.: WE. PIN. CSE. PEC. 1767(?). - (L. 243. kép.)

66. VESZPRÉMI ESZTERGÁLYOSCÉH. VBM. Lsz. C-77. Sárgaréz, esztergált fanyéllel. Átm.: 34 mm. Mag.: 105 mm.

Kör.: DES WESZPRINER DREXLER MITTL. 1825. - (L. 244. kép.)

67. VESZPRÉMI CSUTORÁSCÉH. VBM. Lsz. N. 54. C. 4. 1. Réz. Átm.: 30 mm. Kör.: WESZPRIMI. CSUTORAS. CHE. PECSE. - (L. 245. kép.)

68. PÁPAI ÁCSCÉH. VBM. Lsz. C-71. Vas. Átm.: 33 mm. Mag.: 72 mm. Kör.: PAPERISCH x ZIMERLEID x INSIGEL x A pecsétmezőben: 1722. - (L. 246. kép.)

69. NAGYVÁZSONYI ESZTERGÁLYOS-, ASZTALOS-, ACS- ÉS KÖMÜVESCÉH. VBM. Lsz. C-78. Réz. Átm.: 31 mm. Mag.: 38 mm. Kör.: WASCANER. HANT. WERK. 1802. - (L. 247. kép.)

70. VESZPRÉMI KÖMÜVES-, KÓFARAGÓ- ÉS ÁCS- CÉH. VBM. Lsz. C-86. Vas, sárgaréz talppal. Ovális. 29x26 mm. Mag.: 80 mm. Körirat: TERE. MAURE. STAMIC. UND. CSIMER. I. WE 1767. - (L. 248. kép.)

71. VESZPRÉMI KÖMÜVES-, KÓFARAGÓ- ÉS ÁCS- CÉH. VBM. Lsz. C-87. Vas, réztalppal. Átm.: 42 mm. Mag.: 108 mm. Kör.: TERE. MAURER. STAMIC. UND. CSIMERLAD. INSIGEL. INWESPRI 1767. - (L. 249. kép.)

72. ZIRCI KÖMÜVES-, ÁCS-, KÓFARAGÓ- ÉS CSE- REPEZŐCÉH. VBM. Lsz. N. 53. 35. 1. Vas. Átm.: 42 mm. Mag. 110 mm. Kör.: INSIGEL. D. EHRSAMEN. MAUR. ZIM. STEINM. U. ZIEGELD. INCZIRCZ. - (L. 250. kép.)

73. VESZPRÉMI FAZEKASCÉH. VBM. Lsz. C-79. Réz. Ovális. 26x24 mm. Mag.: 54 mm. Kör.: WE. BO. FA. CZ. PO. 1774. - (L. 251. kép.)

74. SZENTGÁLI FAZEKASCÉH. VBM. Lsz. N. 53. 35. 8. Réz. Ovális. 24x20 mm. Mag.: 50 mm. Kör.: SZ. GALI. F. C. P. - (L. 252. kép.)

75. HERENDI EGYESÜLT KOVÁCS-, BOGNÁR-, PINTÉR-, CSUTORÁS-, KAPCÁS- ÉS FESTŐCÉH. VBM. Lsz. C-84. Réz. Átm.: 37 mm. Mag.: 68 mm. Kör.: A HERENDI KO : BOG : PIN : CSU : KOP : E : FÖS CZEH 1874. (L. 253. kép.)

Petschafte aus Veszprém und aus Komitat Veszprém

Ausser den grössten Städten des Komitates, Veszprém und Pápa, blühte das Zunftwesen auch in den kleineren Marktflecken, wie Nagyvázsony, Várpalota, Devecser usw., ja sogar auch fast in allen bedeutenderen Dörfern, wie z. B. in Szentgál, Peremarton usw. auf. Somit ist das Komitat Veszprém ziemlich reich an Zunftdenkmälern, die sich oft mit volkstümlichen Elementen verflochten erscheinen.

Verfasser behandelt die Petschafte, bezw. die eingravierten Sinnbilder der Zünfte. Es werden diesmal 75 Petschafte aus den XVII—XIX. Jahrhunderten, davon mehr als die Hälfte aus der Stadt Veszprém, in photographischen Bildern vorgelegt.

Der Kustwert dieser Petschafte ist manchmal gering; ihre kulturgeschichtliche Bedeutung ist aber recht beachtenswert. In ihren Darstellungen und Umschriften wurden oft interessante lokal- und wirtschaftsgeschichtliche, ethnographische, ikonographische, heraldische, ja sogar kostümgeschichtliche und sprachwissenschaftliche Daten aufbewahrt. Vor allem wird aber in diesem Aufsatz die Bedeutung derselben für die Geschichte der Technik hervorgehoben. Zahlreiche Instrumente des Handwerkes und Produktionsmittel der ver-

gangenen Jahrhunderte sind auf denselben dargestellt, deren Originale mit der Zeit fast vollkommen verschollen sind.

Die Petschafte sind im Aufsatz in grosse Gruppen (Lebensmittelerzeugung, Leder-, Eisen-, Textil-, Holz-, Bau-Industrie, Keramik) geordnet und innerhalb dieser Gruppen in die Handwerke eingereiht. Bei der Behandlung werden die für das Komitat bezeichnendsten Handwerke, uzw. die Weberei und Walkerei aus dem Kreis der Textilindustrie, Korduanerzeugung aus der Gerberei und Feldflaschenerzeugung aus der Holzindustrie, hervorgehoben. In Zusammenhang mit den figuralen Darstellungen der Petschafte werden die verzweigenden heimischen und ausländischen Beziehungen ausführlich besprochen. Dadurch wird ein Querschnitt des Zunftwesens des Komitates Veszprém und gleichzeitig auch des ganzen Landes in den letzten drei Jahrhunderten gegeben.

Im Anhang werden die Petschafte der Zünfte in Reihenfolge der Fächer eingeordnet vorgelegt. Ihr Aufbewahrungsort, Inventarnummer, Material, Mass, Umschriften und ihre bibliographischen Daten werden gleichzeitig mitgeteilt.

Péter Nagybakay

